

**CUMHURİYET DÖNEMİ KÜTAHYA
ÇİNİNDE GÖRÜLEN UYGULAMA
TEKNİKLERİ VE YENİLİKLER**

Mustafa KIZIL

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. İsmail YARDIMCI

Eylül, 2010

Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SERAMİK ANASANAT DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

CUMHURİYET DÖNEMİ KÜTAHYA ÇİNİSİNDE
GÖRÜLEN UYGULAMA TEKNİKLERİ VE
YENİLİKLER

Hazırlayan
Mustafa KIZIL

Danışman
Doç. Dr. İsmail YARDIMCI

AFYONKARAHİSAR 2010

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Cumhuriyet Dönemi Kütahya Çinisinde Görülen Uygulama Teknikleri ve Yenilikler” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakça’da gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

17/ 09 / 2010

Mustafa KIZIL

TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ ONAYI

JÜRİ ÜYELERİ

Tez Danışmanı Doç.Dr. İsmail YARDIMCI

Jüri Üyeleri :Doç.Dr. Pınar GENÇ

:Yrd.Doç.Dr. Sadettin AYGÜN

İmza

Seramik Ana Sanat Dalı Tezli Yüksek Lisans öğrencisi Mustafa KIZIL'ın “Cumhuriyet Dönemi Kütahya Çinisinde Görülen Uygulama Teknikleri ve Yenilikler” başlıklı tezini değerlendirmek üzere 17.09.2010 tarihinde, saat 16:00'da Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca yukarıda isim ve imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek kabul edilmiştir

Doç.Dr.Mehmet KARAKAŞ
MÜDÜR

ÖZET

CUMHURİYET DÖNEMİ KÜTAHYA ÇİNİSİNDE GÖRÜLEN UYGULAMA TEKNİKLERİ VE YENİLİKLER

Mustafa KIZIL

**AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SERAMİK ANASANAT DALI**

Eylül 2010

TEZ DANIŞMANI: Doç. Dr. İsmail YARDIMCI

Bu çalışmada Cumhuriyet dönemi Kütahya çiniciliğinde yaşanan gelişmeler ve Kütahya çiniciliğinin bugünkü durumu tespit edilmeye çalışılmıştır.

Tez beş ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde çininin tanımı yapılmış ve tarihçesi hakkında kısa bir bilgilendirme yapılmıştır. İkinci bölümde Cumhuriyet dönemi Kütahya çiniciliğinde görülen gelişmeler; kullanılan malzeme ve üretim teknolojisi temelinde verilmeye çalışılmıştır. Üçüncü bölümde, çinicilikte kullanılan süsleme tekniklerinden bahsedilmiştir. Günümüzde uygulanan süsleme teknikleri hakkında açıklama yapılmıştır.

Dördüncü bölümde, Kütahya'da çini ve seramik sanatına eğitim-öğretim anlamında katkıda bulunan ve üretim yapan sektörler ile faal durumdaki fabrikalar, atölyeler hakkında bilgi verilmiştir. Yine bu bölümde Kütahya çiniciliğinin gelişmesine hizmeti geçen usta ve sanatçılardan bahsedilmiş, katkıları hakkında açıklamalarda bulunulmuştur.

Beşinci ve son bölüm uygulama bölümüdür. Bu bölümde; çini sanatındaki geleneksel desenlerin günümüzdeki yorumları uygulamaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çini, Kütahya, Seramik, Türkiye Cumhuriyeti Dönemi.

ABSTRACT

APPLICATION TECHNIQUES AND INNOVATIONS IN KÜTAHYA TILE IN REPUBLIC PERIOD

Mustafa KIZIL

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
THE INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT of CERAMIC**

September 2010

Advisor: Assoc. Prof. Dr. İsmail YARDIMCI

In this study, it was tried to determine the developments in Kütahya tile during Republic and its present position.

This thesis consists of five sections. In the first section, the description of tile and a brief summary of tile were given. In the second section the developments in Kütahya tile after Republic was tried to describe at the aspect of materials, decoration and production technology. In the third section, the ornamentation techniques in the art of tile making were described and explanation about present ornamentation techniques was given.

In the fourth section, information about the sectors that produce tile and ceramic and their contribution to education and training and the active factories and workshops in Kütahya were mentioned. Some craftsmen and scientists who contributed to Kütahya tile were introduced in this section and their contributions were mentioned.

The fifth and last section is the application section. Today's comments of traditional patterns in tile art were tried to be applied in this section.

Keywords: Tiles, Kütahya, Ceramic, Turkish Republic Period.

ÖNSÖZ

Teknolojinin çok geliştiği günümüz dünyasında el sanatları ile aile geçindirecek bir yaşam kurması bir çini ustası için çok emek vericidir. Belki bir kısım yöresel mal ve hizmetler, turistik amaçlarla yapılabilir ama bir şehrin el sanatına dayalı olarak kendine yaşam kurması ancak Kütahya ile örneklendirilebilir.

Kütahya’da yapılan çini üretimi tamamen el sanatına dayalıdır. Hem yurtiçi hem de yurtdışı bağlantılarla kendine özgü bir yaşam kurulmuştur. Evde çini tahriri ve boyaması yapan genç kızlar, hem ailelerine ekonomik katkı sağlamakta hem de kendi çeyiz hazırlıklarını sürdürmektedirler. Öte yandan fabrikasyon üretim yapılan işyerlerinde işçi olarak çalışanlar da vardır. Bu tür fabrika ve atölyelerde tahrir ve boyama işlemleri yine el hünerine dayalıdır.

Kütahya’da çini sanatı ile uğraşanlar şunu söylerler: “Çini sanatına bulaşan bir daha bırakamaz.” Çini el sanatını vazgeçilmez hale getiren, insanın kendisini rahatlatılabileceği bir uğraş olmasıdır. Bu alanda çalışan her insan, otomasyona bağlanmış bir üretim çarkının dişlisi gibi değil, bir usta gibi uğraş verir.

Kütahya çiniciliği, gelişen teknolojiyi, kendi sanatsal gelişimi için kullanmaya çalışmaktadır. Küçük atölyeler fabrikasyon üretime geçiş aşamasındadır. Buna rağmen gelişen teknoloji ve üretim teknikleri, Kütahya çiniciliğinin el hünerine dayalı özelliğini değiştirmemektedir.

Bu tezimin hazırlanmasında beni yönlendiren tez danışman hocam Doç. Dr. İsmail YARDIMCI’ ya teşekkürü bir borç bilirim. Altın Çini Fabrikası müdürü Sayın Mehmet KOÇER’e ve bu günlere gelmemde benden maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen babama ve anneme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Mustafa KIZIL

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	iii
TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ ONAYI.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi

BİRİNCİ BÖLÜM ÇİNİN TANIMI VE KÜTAHYA ÇİNİCİLİĞİNİN TARİHÇESİ

1. ÇİNİN TANIMI	1
2. KÜTAHYA ÇİNİCİLİĞİNİN TARİHÇESİ	2

İKİNCİ BÖLÜM CUMHURİYET DÖNEMİ KÜTAHYA ÇİNİ SANATININ GELİŞİMİ VE GÖRÜLEN YENİLİKLER

1. CUMHURİYET DÖNEMİ KÜTAHYA ÇİNİ SANATINA GENEL BİR BAKIŞ	5
2. CUMHURİYET DÖNEMİ KÜTAHYA ÇİNİ SANATINDA GÖRÜLEN TEKNİK ÖZELLİKLER VE YENİLİKLER	7
2.1. KÜTAHYA ÇİNİCİLİĞİNDE KULLANILAN HAMMADDELER	8
2.1.1. Dolomit.....	8
2.1.2. Kuvars.....	8
2.1.3. Kil	8
2.1.4. Kaolin.....	9
2.1.5. Talk	9
2.1.6. Soda	10
2.1.7. Cam Tozu.....	10
2.1.8. Sülyen.....	10
2.1.9. Üleksit	11
2.1.10. Frit.....	11
2.2. KÜTAHYA ÇİNİCİLİĞİNDE KULLANILAN TEKNİK ARAÇLAR VE MAKİNELER	11
3. KÜTAHYA ÇİNİCİLİĞİNDE ÇAMUR HAZIRLAMA.....	12
4. ÇİNİ ŞEKİLLENDİRME YÖNTEMLERİ.....	13
4.1. PLASTİK ŞEKİLLENDİRME	13
4.1.1. Tornada Şekillendirme.....	13
4.1.2. Şablonla Şekillendirme.....	14
4.1.2.1. İç Sıvama	14
4.1.2.2. Dış Sıvama	15
4.1.3. Tap Tap Yöntemi İle Şekillendirme.....	15
4.2. DÖKÜM YOLUYLA ŞEKİLLENDİRME	16
4.3. KURU ŞEKİLLENDİRME.....	17
5. KÜTAHYA ÇİNİCİLİĞİNDE ASTAR REÇETELERİ.....	17

6. KÜTAHYA ÇİNİCİLİĞİNDE BOYA VE KULLANILAN BOYA REÇETELERİ.....	18
7. CUMHURİYET DÖNEMİ KÜTAHYA ÇİNİCİLİĞİNDE SIR HAZIRLAMA.....	20
8 KÜTAHYA ÇİNİCİLİĞİNDE PIŞIRIM VE FIRINLAR	21
8.1. ODUNLU FIRINLAR.....	21
8.2. GAZLI FIRINLAR	24
8.3. ELEKTRİKLİ FIRINLAR	25

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
CUMHURİYET DÖNEMİ KÜTAHYA ÇİNİ SANATINDA KULLANILAN
FORMLAR, DESENLER VE DEKORLAR

1. KÜTAHYA ÇİNİCİLİĞİNDE KULLANILAN FORMLAR.....	26
2. KÜTAHYA ÇİNİCİLİĞİNDE MOTİF, DESEN VE DEKORLAR.....	28

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
CUMHURİYET DÖNEMİNDE ÇİNİ SANATINA KATKIDA BULUNAN
BAZI MESLEK EĞİTİM KURUMLARI FABRİKA ATÖLYE VE
SANATÇILAR

1. CUMHURİYET DÖNEMİNDE ÇİNİ SANATINA KATKIDA BULUNAN MESLEKİ EĞİTİM KURUMLARI	36
1.1. ORTAÖĞRETİM KURUMLARI.....	36
1.2. ÖN LİSANS EĞİTİMİ VEREN KURUMLAR.....	39
1.3. LİSANS EĞİTİMİ VEREN KURUMLAR	40
2. CUMHURİYET DÖNEMİ ÇİNİ SANATINA KATKIDA BULUNAN FABRİKALAR	41
3. ÇİNİ SANATINA KATKIDA BULUNAN CUMHURİYET DÖNEMİ ATÖLYELER VE USTALAR	43
3.1. OSMANLI ÇİNİ	44
3.2. MARMARA ÇİNİ.....	45
3.3. İZNİK ÇİNİ.....	46
3.4. ÇİNİ-KOOP	47
3.5. ALOPAŞALI ÇİNİ	47
3.6. GÜVEN ÇİNİ.....	48
3.7. UĞUR ÇİNİ	48
3.8. SU SANAT EVİ.....	49
3.9. FRİG SERAMİK.....	50
3.10. İSMEK	51
3.11. İZNİK VAKFI.....	53
3.12. ÇİNİCİLER ODASINA KAYITLI BAZI ÇİNİCİLER.....	54
4. CUMHURİYET DÖNEMİ ÇİNİ SANATINA KATKIDA BULUNAN BAZI SANATÇILAR	54
4.1. HAKKI İZZET	54
4.2. FARUK ŞAHİN	54
4.3. MUAMMER ÇAKI.....	55

4.4. MEHMET KOÇER	56
4.5. CELAL KARABAY	57
4.6. NUSRET ÇOLPAN	58
4.7. TURGUT TUNA.....	60
4.8. VEDAT KAÇAR	61
4.9. SEMİH KAPLAN	62

BEŞİNCİ BÖLÜM
UYGULAMA RESİMLERİ VE SONUÇ

1. UYGULAMA RESİMLERİ.....	63
SONUÇ.....	69
KAYNAKÇA	71

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1. Günümüzdeki Elektrikli Torna Örnekleri.....	14
Şekil 2. İç Sıvama	14
Şekil 3. Dış Sıvama Yöntemi.....	15
Şekil 4. Tap Tap Yöntemi.....	16
Şekil 5. Açık ve Kapalı Döküm Yöntemleri.....	16
Şekil 6. Tabanca.....	22
Şekil 7. Kütahya Çini Fırını Teknik Resim Çizimi	23
Şekil 8. Fırının Yan ve Üst Görünümü	24
Şekil 9. Gazlı Fırın.....	24
Şekil 10. Elektrikli Fırın	25
Şekil 11. Nargile, Gaz Lambası ve Kapaklı Form “Şekerlik” Örneği.....	27
Şekil 12. Kabartma Desenli Yıldız Takımı Formlu “Çerezlik” Örneği.....	28
Şekil 13. Günümüz Çini Çalışmalarından Çarık ve Büst	29
Şekil 14. Günümüz Çini Çalışmalarından Örnekler	29
Şekil 15. Hz. İsa'nın Son Akşam Yemeği	30
Şekil 16. İzmir Saat Kulesi ve Efes Tapınağı	30
Şekil 17. Parşömen Kâğıdının Delinmesi ve Kömürleme İşlemi	31
Şekil 18. Tahrirleme ve Boyama	32
Şekil 19. Dekorlanmış Ürünün Sırlanması	32
Şekil 20. Eşek Kılı ve Sentetik Fırçalar	33
Şekil 21. Dekorlanıp Fırınlanmış Sıraltı Çini Ürün.....	33
Şekil 22. Milenyum Tarzı Çini Örneği	34
Şekil 23. Kız Meslek Lisesi'nde Yapılan Çini Örnekler	37
Şekil 24. Endüstri Meslek Lisesi'nde Yapılan Çini Örnekler	37
Şekil 25. Çıraklık Eğitim Merkezi Çini Örnekleri.....	38
Şekil 26. Kütahya Meslek Yüksekokulu Seramik-Cam-Çini Bölümü Öğrenci Çalışmalarından Örnekler	39
Şekil 27. Altın Çini Çalışmalarından Örnekler.....	42
Şekil 28. Sıtkı Olçar'ın Çini Örnekleri	44
Şekil 29. İsmail Yiğit Ürünlerinden Örnekler.....	45

Şekil 30. Mehmet Gürsoy Atölyesinde Yapılan Çinilerden Örnekler	46
Şekil 31. Alopaşalı Çini Türkuaz Sırlı Çini Örnekleri.....	47
Şekil 32. Güven Çini Çalışmalarından Örnekler	48
Şekil 33. Uğur Çini Çalışmalarından Örnekler.....	49
Şekil 34. Su Sanat Evi Çalışmalarından Örnekler	50
Şekil 35. Frig Seramiğe Ait Çini Örnekleri	51
Şekil 36. İsmek'e Ait Çalışma Örnekleri.....	52
Şekil 37. İznik Vakfı Çalışmalarından Örnekler.....	53
Şekil 38. Faruk Şahin Çalışmalarından Örnekler	55
Şekil 39. Muammer Çakı'nın Çalışmalarından Örnekler	56
Şekil 40. Mehmet Koçer'e Ait Çalışma Örnekleri.....	57
Şekil 41. Celal Karabay'a ait Çalışma Örnekleri.....	58
Şekil 42. Nusret Çolpan'ın Çalışmalarından Örnekler	59
Şekil 43. Turgut Tuna'nın Çalışmalarından Örnekler	60
Şekil 44. Vedat Kaçar'ın Çalışmalarından Örnekler	61
Şekil 45. Semih Kaplan'ın Çalışmalarından Örnekler.....	62
Şekil 46. Kabartma Dekorlu 18 cm Tabak.....	63
Şekil 47. 15 cm Ebru Dekorlu Kadeh	64
Şekil 48. 25 cm Ebru Dekorlu Kare Tabak.....	64
Şekil 49. 18 cm Milenyum Dekorlu Karanfil Tabak	65
Şekil 50. 18 cm Baba Nakkaş Renkli Düz Tabak	65
Şekil 51. 18 cm Siyah Beyaz Hançer Yapraklı Tabak.....	66
Şekil 52. 18 cm Mavi-Beyaz Baba Nakkaş Desenli Tabak	66
Şekil 53. 18 cm Balık Desenli Kabartma Dekorlu Tabak.....	67
Şekil 54. 18 cm Balık Desenli Kabartma Dekorlu Tabak.....	67
Şekil 55. 18 cm Kalyon Desenli Tabak	68
Şekil 56. 18 cm Sultan Ahmet Camii Gravür Resimli Tabak.....	68

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇİNİN TANIMI VE KÜTAHYA ÇİNİCİLİĞİNİN TARİHÇESİ

1. ÇİNİN TANIMI

Çininin tanımını incelediğimizde sözcükler farklı olsa da içerik olarak aynı anlatımdan oluştuğunu görürüz. Çini “Duvarları kaplayan, süslemek için kullanılan, bir yüzü sırlı ve genellikle çiçek resimleriyle süslemeli olan pişmiş levha, fayanstır” (Türk Dil Kurumu Sözlük I, 1988: 312). Çiniyi bir başka şekilde tanımlamamızda mümkündür. “Duvar kaplaması olarak kullanılan genellikle renkli ve geleneksel motiflerle süslenmiş kilden yapıp pişirilen levha olarak adlandırılır” (Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, 1986: 2740).

Sırlı veya sırsız pişirilip kullanılan ürünlere seramik adı verilir. Duvar kaplamasında ise aynı esaslarla üretilip dekoratif olarak süslendikten sonra pişirilen levhalara çini dememiz mümkündür. “Çiniciliğin ana vatanı Orta Asya’dır. Çinicilik Uygur Türkleri ile başlamış, Karahanlılar ve Gazneliler ile sürmüş Selçuklu ve Osmanlılardan günümüze kadar gelmiş bir geleneksel sanat dalıdır” (Kütahya Ansiklopedisi, 1999: 67).

“Osmanlılarda çinicilik sanatıyla uğraşanlara kaşigiran adı verilirken bu işin ustasına da kaşıbaşı deniliyordu” (Kütahya Ansiklopedisi, 1999: 67). Osmanlılar çini sözcüğünü kilden yapılmış her türlü tabak, kâse, testi vs. için kullanırdı. İngilizler kaliteli porselenlere çini adını vermekte idiler. Çini adının her türlü kaliteli porselene verilmesinden dolayı Osmanlıların günümüz Türkiye’inde de üretimi yapılan kaliteli geleneksel el sanatımıza bu isim verilmiştir. Ayrıca, “o dönemde porselen fağfuri çini diye de anılmakta idi” (Atalay, 1983: 6).

Çininin en önemli özelliği dekorun sır altına uygulanmış olmasıdır. Çininin üretiminde en önemli faktör ise çamurun reçetesidir. Çini çamurunun temel malzemesi temiz bir kildir. Ayrıca bunun içinde belirli oranlarda kuvars, kireçtaşı

bulunmaktadır. Anadolu Selçuklarında pişirim 700-800 °C de yapılıyorken Osmanlılarda bu pişirim sıcaklığı 900-1000 °C de idi. Günümüz Kütahya'sında da sırlı pişirim 900-930 °C de yapılmaktadır.

2. KÜTAHYA ÇİNİCİLİĞİNİN TARİHÇESİ

Selçukluların Anadolu'yu fetihleriyle birlikte başlayan çini sanatı Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamiyet'in kabulü ile birlikte dini ve sivil mimari yapılarda çininin kullanılması, çini sanatına büyük bir katkıda bulunmuştur. Selçuklular döneminde Kütahya'dan önce Konya, çini sanatına başkentlik yapmış ve adı sık sık gündeme gelmiştir. "Konya ve çevresindeki Selçuklu eserlerinde bu durum bariz şekilde görülmektedir. Beyşehir'de ki Kubad-Abad Sarayı kazılarında birçok çini parça bulunmuştur. Bilhassa sarayda kullanılan çini ve seramikler için çini fırınlarının kurulduğu anlaşılmıştır" (Kaçmaz, 2008: 8).

Anadolu'da Selçuklu dönemi çinileri İslam sanatları açısından incelendiğinde, dönemin sanat anlayışına göre kendine özgü bir yerinin olduğu görülür. En sade çiniler Anadolu Selçuklu döneminde tek renkli yapılmış olan çini karolardır. "Bu çini karolarda kullanılan renkler yeşil, firuze, mor veya lacivert renklerdir" (Aslanapa, 1965: 1). Ayrıca "minayi tekniği de ilk defa Selçuklular tarafından kullanılmıştır" (Aslanapa, 1938: 318). "Minayi tekniğinde opak beyaz, şeffaf renksiz veya firuze renkli bir sır kullanılır. Bezeme renkleri kısmen sır altına, kısmen de sır üstüne uygulanabilir. Mavi, firuze, yeşil renkler sır altına, kırmızı, siyah, beyaz, altın yıldız sır üstüne boyanır" (Öney, 1987: 23).

"Seramik alanında çok bol minayi örneklerle karşılaşırken, mimaride minayinin ilgi görmemesi ve bugüne ancak birkaç minayi çini tanımamız çok ilginçtir" (Öney, 1987: 23). Ayrıca Anadolu çini sanatının özellikle 13. yüzyıl da Selçuklu mimarisi ile birlikte geliştiği de, dikkat çeker.

"Bu devirde camilerin, mescitlerin, medreselerin, türbelerin ve sarayların büyük ölçüde çinilerle, çini mozaikler ve sırlı tuğla ile bezendiği görülmektedir. Sırlı tuğlaların Anadolu Selçuklu mimari süslemesinde büyük ağırlığı vardır. Daha dayanıklı olan sırlı tuğla bezemenin özellikle yapı dışında, çininin ise yapı içinde yer aldığı dikkat çeker" (Kaçmaz, 2008: 8).

“14. yüzyılda Anadolu’nun müstakil beyliklere bölünmesi ile mimari üslubun beraberliğinde de bölünme ve değişik aramalara gidildiği gözlemlenir. Beylikler dönemi eserlerinde artık çini bezeme ikinci plana düşer. Mevcut örnekler Selçuklu geleneğini sınırlı şekilde sürdürür” (Öney, 1987: 44).

Kütahya’da Germiyanogulları beyliğinin etkisi de gözlenmektedir. “Beylikler devrinde renkli sır (cuerda seca) adını verdiğimiz yeni bir çini tekniği gelişir. Bu çini işçiliği daha sonra Osmanlı devri eserlerinde gelişerek yaygınlaşır” (Öney, 1987: 47). Kütahya’da bulunan Germiyanoglu II. Yakup Bey ve İshak Fakih Türbeleri’nin duvarlarındaki bordürler Beylikler devrinin ender renkli sırlı çinileriyle de karşılaşılıyor. Ayrıca Vecidiye Medresesi çinileri ile Kütahya’da ki Kurşunlu Camii’de bu dönemden kalmadır.

Kütahya’da Osmanlılar ile beraber yeni bir dönem başlamıştır. Osmanlılar yurt dışından birçok sanatkâr ve ustayı Anadolu’ya getirmiş ve çinicilik sanatı da buna bağlı olarak gelişme göstermiştir. “Osmanlı İmparatorluğunda; 14. yüzyılın sonunda İznik’te, 15. yy.da Kütahya’da yapılan üretimlerle yeni boyut kazanarak devam etmiştir” (Yolal, 2007: 6). Ayrıca Osmanlı Sanatında tek renkli, sırlı, düz ve yıldızlı çinilerde görülür. Ayrıca bu dönemde mavi beyaz olarak adlandırılan sır altı tekniğinde yapılan çiniler de Türk Çini sanatı adına yeni bir tarz olarak kazandırılmıştır.

Osmanlı çinilerinin, tekniklerine göre gruplara ayrılmasını aşağıda gibi sıralayabiliriz: (Öney ve Çobanlı, (2007: 193)

- Tek renkli düz ve yıldızlı çiniler
- Mozaik tekniğinde uygulanan çiniler
- 15. ve 16. yüzyılların başlarında İznik ve Kütahya’da uygulanan mavi-beyaz çiniler
- 16. yüzyıla ait “Şam tipi” olarak adlandırılan İznik ve Şam çiniler
- 16. yüzyıl sonları ile 17. yüzyıl başlarında Kütahya ve İznik’te uygulanan sıraltı tekniği ile yapılmış çiniler
- 17. Yüzyıl sonları ile 18. yüzyıl başlarında Kütahya çinileri

Osmanlı çinilerinde form olarak yapılan ürünlerin kâseler, tabaklar ve geniş kenarlı tabaklardan oluştuğu anlaşılır. Bunların dışında sürahi ve vazo gibi ürünler de

günümüze az miktarda ulaşanlardandır. “15.yy.ın sonunda Kütahya’da beyaz çamura geçiş başlamıştır” (Yolal, 2007: 24). “16.yy. sonlarına doğru yaklaşıldığında Kütahya Çiniciliğinin kendine has dekor anlayışları da ortaya çıkmıştır. 16.yy.ın ikinci yarısında da bütün diğer teknikler terk edilerek yalnız sıraltı tekniği kullanılmıştır” (Aslanapa, 1965: 2).

“17. Yüzyıl başlarında çiniler 16. Yüzyıl çinilerinden biraz daha farklıdır.” (Dr. Phil ve Aslanapa, 1949: 39). Bu yüzyılda Kütahya’yı ziyaret eden “Evliya Çelebi Kütahya’da mevcut mahalleler içinde birinin seramik ve çinicilikle uğraşan keferelerin yani gayrimüslimlerin yer aldığı yüz kadar çini atölyesinin bulunduğunu ve bu çini atölyelerinde de 300 kadar çalışanın bulunduğunu seyahatnamesinde belirtmektedir” (Yöntem, 1990).

18. Yüzyıl Kütahya işlerinde kuvvetli bir üslup anlayışı ile çok sevimli ve modern anlayışla eserler yapılmıştır (Aslanapa, 1949: 23). “18.yy başlarında Kütahya çiniciliğinde mavi, kırmızı, sarı, mor ve yeşil renklerle ve küçük çiçeklerden alacalı bir dekorla yapılan bu geç devir Kütahya seramiği fincanlar, kâseler, hokka ve matara gibi küçük boy parçalardan ibarettir” (Aslanapa, 1949: 22).

“19. Yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başlarında eski İznik çini motiflerine dönmüştür” (Çini, 1991: 19) ve bu yüzyılda Kütahya çiniciliğinde bir canlanma görülür. “19. yüzyılın sonlarından itibaren karışık etkiler altında olan Kütahya’nın bu son devir seramiği karakteristik özelliklerini kaybeder” (Aslanapa, 1949: 23). Tekrar gerileme dönemi başlamıştır. Ayrıca Birinci Dünya Savaşının çıkmasıyla Kütahya’daki çinici birçok ermeni ustanın yurdu terk ettiği görülmüştür. Osmanlıların son döneminde Kütahya’da sadece iki atölyenin geleneksel çalışmasını sürdürdüğünü görmekteyiz. Bu dönemde, teknik ve teknolojik gelişmenin yetersizliği, meslek sahibi Müslüman sayısının çok az olması, çinilik sanatının gerilemesine neden olmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

CUMHURİYET DÖNEMİ KÜTAHYA ÇİNİ SANATININ GELİŞİMİ VE GÖRÜLEN YENİLİKLER

1. CUMHURİYET DÖNEMİ KÜTAHYA ÇİNİ SANATINA GENEL BİR BAKIŞ

Bugünkü Kütahya çiniciliği için denilebilir ki Kütahya’da yaşanmış olan Hitit, Frig, Bizans, Roma, Hellenistik Dönem, Selçuklu ve Osmanlı seramik ve çiniciliğinin bir uzantısıdır. Çünkü Kütahya çiniciliğinden önce bu şehirde de yaşamış uygarlıkların Selçuklulara kadar seramikte uğraşmaları ve bu seramiklerinde Kütahya arkeoloji müzesinde sergilenmesi bir gösterge olarak kabul edilebilir. Selçuklulardan önce Anadolu Ortaçağ Hıristiyanlığında çini sanatı uygulanmıştır. Çini sanatı Selçuklularla birlikte Anadolu’ya gelmiştir. Selçuklu hâkimiyeti altında yaşamış olan Kütahya daha sonra beylikler döneminde Germiyanogullarının etkisinde kalmış, Osmanlılardan günümüze kadar çini sanatı uzanmıştır. Kütahya çiniciliğinin 1923 ile yeni bir ivme kazandığı da bir gerçektir. Kütahya çiniciliğinde 1923’ten 1952’ye kadar 13 çini atölyesinin kurulup kapandığı resmi kayıtlarda yazılır. Bu atölyelerin isimleri ve kuruldukları yıllar aşağıdaki gibidir.

1931 yılında Kütahya çiniciliğinin de içinde bulunduğu birinci beş yıllık sanayi kalkınma planı hazırlandı. Bu plan 1934 yılında uygulamaya konulmuştur. Bu doğrultuda Kütahya’da bir çini fabrikasının kurulması gerekli görülmüştür. 1936 yılında Ankara’da açılan birinci el işleri küçük sanatlar sergisinde Kütahya çiniciliğine de yer verilmiştir. Kütahya’da, 1920 ile 1930 yılları arasında çini değil de seramik üretimine özellikle daha fazla önem verilmiştir. Değişik ebatlarda tabaklar, kâseler, vazolar, vs. üretimleri yapılmıştır. 1923 yılından 1952 yılına kadar 11 tane çini fabrikası kurulup kapatıldığı bilinmektedir.

Tablo 1. 1923-1952 Dönemi Açılan Çini Atölyeleri

FABRİKA ADI	KURULUŞ YILI
Hacı Nafiz Rifat Bey ve Mehmet Çini	1923
Nuri Paşa, Çini İşleri, T.A.Ş.	1924
Hakkı Çinicioğlu Sami Özçini	1925
Hacı Nafiz Rifat Bey (Şark Çini)	1925
Mehmet Çini	1926
Hakkı Çinicioğlu Ahmet Şahin	1928
Hakkı Çinicioğlu	1929
Ahmet Şahin, Ali Özker	1930-1939
Ahmet Elifoğlu	1939
Ramazan Erginer, Ali Özker, Kadir Adlım	1940
Ramazan Erginer, Kadir Adlım, Ali Özker	1940
Hüseyin Kaymakoğlu (Doğan Çini)	
Hakkı Çinicioğlu, Murat Eliuz	1942
Ahmet Şahin (Türk çini)	1942-1952

Kaynak: Aksungur, 1983: 97.

Kütahya çiniciliği açısından kötü bir süreç olan 1960 yıllarında beş adet çini fabrikası kalmıştır. Bu nedenle 28 Mayıs 1963'te Milli Eğitim, Odalar Birliğiyle birlikte İstanbul Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksekokulu ve Kütahya'daki çini atölyesi işletenler arasında çiniciliğin geliştirilmesiyle ilgili bir protokol hazırlanmıştır. Bu protokole göre; (Çini: Kütahya Çiniciliğinin Dünü Bugünü..., [t.y.]: 21)

1. Kütahya çiniciliğinde kullanılan hammaddelerin kaliteleştirilmesi için Kütahyalı çinicilerin kullandıkları çamur reçetelerini ve sır reçetelerini Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksekokuluna göndererek orada uzman kişiler tarafından daha verimli hale getirilmesine çalışılarak ve bu reçeteler yeni halleriyle yine Kütahya çinicilerine verilecektir.

2. Kütahya çiniciliğinde kullanılan klasik motifler orijinaline uygun yeniden tasarlanarak Kütahyalı çinicilere iade edilecektir.

3. Eğitim çalışmaları, form etütleri tamamlandıktan sonra organize edilecek ve bu amaçla ileride Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksekokulu Müdürlüğü'nce gerekli çalışmalar yapılacaktır.

4. Formlar modernleştirilecektir.

Düzenlenen eğitim faaliyetleri ve kurslar sonucu teknik alanda yeni kabiliyetler yetişmiş o güne kadar kullanılan sırça boya astar desen ve formlarına yenilikler getirilmiştir. Kobalt mavisi tonları, siyah, firuze, kırmızı, yeşil, sarı, mangan moru, günümüzde ise turuncu gibi çarpıcı renkler de kullanılmıştır. 1975 yılından sonra Avrupa'dan özellikle Almanya, Avusturya ve İngiltere'den seramik boyaları ithal edilmiştir (Çini, 1991: 42).

Ayrıca 1974 senesinde Kütahya çiniciliğinin kalkındırılması göz önünde bulundurularak Sınırlı Sorumlu Küçük Sanat Kooperatifi kurulmuştur. 1977 yılında bu kooperatifin adı S.S. Çini Koop Kütahya Çiniciliği Üretim Pazarlama ve Tüketim Kooperatifi olarak değişmiştir. 1978 yılında ise günün çağdaş koşullarına uygun olarak Sınırlı Sorumlu Çini Koop kurulmuştur (Çini, 1991: 21).

Seramik ve Çiniciliğin gelişimi açısından 1984-85 yılları arasında Kütahya Endüstri Meslek Lisesi, Keramik Bölümü kurularak Celal Karabay gibi çini, seramik hocaları önderliğinde eğitime başlanmıştır.

1985 yılına geldiğinde ise çini işletmecisi sayısı 47, pazarlamacı sayısı ise 50'dir (Aksungur, 1983: 79). Kütahya çiniciliği bu tarihten itibaren kendini geliştirerek ilerlemiştir.

Ayrıca 1986 yılında da, 1. Uluslararası Kütahya Çiniciliği Kongresi yapılmış, bu sanatın tanıtılması ve önemi hedef alınmıştır (Çini, 1991: 25).

Dumlupınar Üniversitesi'nin 1992 yılında eğitime açılmasıyla birlikte Kütahya Meslek Yüksekokulu, Keramik, Cam, Çini Bölümü ve Güzel Sanatlar Fakültesi bünyesinde de, Keramik Bölümü kurularak günümüz Kütahya Keramik ve Çiniciliğinin gelişmesinde akademik anlamda katkı sağlanmıştır.

Günümüz Kütahya'sında ise Kütahya Porselen, Güral Porselen, Kütahya Keramik ve Altın Çini gibi seramik fabrikaları ile Marmara Çini, İznik Çini, Osmanlı Çini, Fettah Çini gibi irili ufaklı birçok seramik ve çini atölyeleri mevcuttur.

2. CUMHURİYET DÖNEMİ KÜTAHYA ÇİNİ SANATINDA GÖRÜLEN TEKNİK ÖZELLİKLER VE YENİLİKLER

Cumhuriyet öncesi Kütahya Çiniciliğinde Teknik ve Teknolojik ekipmanın yetersizliği elektrik enerjisinin olmayışı makineleşmenin gelişimini de engelliyordu. O dönemde kömürle çalışan elektrojen boya ve sır hazırlama (duble) değirmenler mevcuttu. "Bu dönemde geleneksel odun fırınları mevcuttu" (Çini, 1991: 42). Cumhuriyet Dönemi teknolojik ve teknik gelişimlerine ayrıca geniş bir şekilde değinilecektir.

2.1. KÜTAHYA ÇİNİCİLİĞİNDE KULLANILAN HAMMADDELER

2.1.1. Dolomit

Kalsiyum karbonat ile magnezyum karbonatın doğadaki yaklaşık aynı molekül oranlarındaki karışım dolomit adını alır. “CaCO₃. MgCO₃ bileşimindeki dolomitte CaCO₃ %56, MgCO₃’da %44 oranında yer alır ” (Arcasoy, 1983: 19).

Kütahyalı çiniciler cumhuriyet döneminde merkeze bağlı Kütahya Acemdağı eteklerindeki Saka Köyü’nden çıkarılmakta olan dolomiti kullanmaktadırlar. Kütahyalı çiniciler dolomite kum adını vermektedirler.

2.1.2. Kuvars

Kuvars minerali seramik sır ve çamurlarında iskeleti oluşturan ve vazgeçilmezi mümkün olmayan bir maddedir. Kuvars, Selçuklular ve Osmanlılar zamanında da kullanılmıştır. “Kütahyalı Çiniciler kuvarsa çakmaktaşı adını da vermektedirler. Kütahya merkeze bağlı Sabuncupınar nahiyesi civarında bulunur. 1950’lere kadar Kütahya merkeze bağlı mahalle olan Sultanbağı civarı ve Kütahya Müderris mahallesinin üstünde bulunan, Sazak mahallesindeki Aksu mevkiinde taş değirmenlerinde öğütülerek astarlık ve adi kuvars olmak üzere incelik ve temizliğine göre iki kalitede hazırlandı” (Çini, 1991: 177). Bunlardan birinci kalitede olanlar astarda, ikinci kalitede olanlar ise çamur yapımında kullanılır.

Osmanlının ilk dönemlerinde (1300-1453) Kütahya Çiniciliğinde kullanılan kuvarsın kimya analizini Rıfat Çini aşağıdaki şekilde vermiştir: (Çini, 1991: 66)

SiO ₂	%98,59
Fe ₂ O ₃	%0,17
MgO	%0,07
Na ₂ O	%0,06
K ₂ O	% 0,17
Ateşte zayıat	% 0,19

2.1.3. Kil

Killer genelde kırmızı pişen ve çömllekçi ürünlerinde kullanılan demir oksidin fazla olduğu bir hammaddedir. Kütahya’da Kundukviran Terlemez Toprağı olarak

adlandırılan hammadde merkeze bağı Kumarı Köyü ilerisinde, Askeri Radar ve Kirazlı yayla mevkiinde bulunan Acem Dağı civarından çıkarılır.

Kütahya Çiniciliğinde ayrıca maya olarak adlandırılan (bentonit), Sultanbağı mahallesinde yine Acem Dağı başlangıç eteklerinde bulunan, Çingirdak deresinden çıkarılan yeşile yakın bir kil çeşidi daha vardır. Suda kolaylıkla çözülür. Plastikliği yüksek olduğu bilinmekle birlikte rezervi azdır.

Kütahya'dan çıkarılan bir başka kil çeşidi de Sultanbağı Mahallesi civarında Dümbüldek deresi Kırklar mevkiinde bulunur. Yine Eskişehir Sivrihisar ilçesi civarı, Mihaliççık ilçesinden çıkarılan, Mihaliççık kili de Kütahyalı çiniciler tarafından kullanılmaktadır. Kütahya çiniciliğinde kullanılan yöresel bir tanımlama ile halk arasında maya olarak bilinen bir başka kil çeşidi de, “yoncalı mayası” olarak adlandırılan Kütahya merkeze bağı Karaağaç Köyü'nden çıkarılan kildir. Halk arasında “baş kili” olarak ta tabir edilen bu kil, bir dönem çamaşır yıkamada ve vücut temizliğinde deterjan yerine kullanılmıştır. Günümüz Kütahya Çiniciliği'nde ise Türkmen Dağı eteklerinden çıkan Türkmen Kili olarak adlandırılan diğer killere oranla daha beyaz görünen, pişme rengi de beyaz olan bir kil çeşidi de kullanılmaktadır. Ayrıca Kütahya Sabuncupınar nahiyesi, merkeze bağı İncik Köyü ve Kütahya merkeze bağı Başören Köylerinden de kil temin edilirdi.

2.1.4. Kaolin

Kaolinler seramik, çini gibi ürünlerin sır ve çamur yapım aşamasında kullanılırlar. Kaolinler mineralojik oluşum bakımından primer oluşumlar oldukları için killere oranla daha beyazdırlar.

Kütahyalı çiniciler merkeze bağı Sultanbağı Mahallesi'nin ilerisinde, kırklar mevkiinde bulunan Dümbüldek deresinden çıkan kaolini kullanırlar. Kütahya ve civarı kaolin bakımından zengin bir rezerve sahiptir.

2.1.5. Talk

Talk madeni, mermer, tebeşir, talk taşı ve kalsit olarak da bilinmektedir. Talk taşına Kütahya taraflarında çiniciler tebeşir adını da vermektedirler. Tebeşir Kütahya merkeze bağı Alayunt Köyü, yine Kütahya merkeze bağı Çayca Köyü civarından da çıkarılır. Bu köylerde çok yoğun miktarlarda bulunmaktadır.

“Talk seramik bünyelerde eriticilik görevi üstlenir” (Göğüş, 1990: 49). “Talk, talktaşı şeklinde çimento ve kireç üretiminde hammadde olarak kullanılır. Seramik endüstrisinde ise talk taşından en çok metalürji fırınlarında kullanılan silika tuğlaların üretilmesinde yararlanır” (Acarsoy, 1983: 17).

Rıfat Çini tarafından yaptırılan Kütahya merkeze bağlı Alayunt Köyü Bölgesi talk kimyasal analizi aşağıdaki gibidir: (Çini, 1991: 66)

SO ₂	%7,18
Al ₂ O ₃	%1,13
Fe ₂ O ₃	%0,53
Mg O	%20,67
CaO	%27,17
K ₂	%0,12
Na ₂ O	%0,11
Ateşte zayıat	%43,09

2.1.6. Soda

Soda Kütahya çinicilerinin sırça yapımında kullandıkları ve halk tabiriyle yemek sodası adını verdikleri bir maddedir. Soda sodyum karbonat diye adlandırılır. Sırın erime derecesini düşürür. Kimyasal dayanıklılığını artırır. Soda bakımından zengin olan camların, daha yumuşak olduğu bilinmektedir. “Tarihte ilk defa Mısırlılar, ham soda külünü milattan önce üç bin beş yüz yıllarında kullananlar olduğu da bilinmektedir” (Işık, vd., 2002: 65). Soda Kütahyalı çinicilerin seramik çamurlarında da kullandıkları bağlayıcı bir maddedir.

2.1.7. Cam Tozu

Çevremizden elde ettiğimiz beyaz cam şişeler küçük parçalar halinde kırılır ve su ilaveli değirmenlerde 8-10 saat öğütülerek toz haline getirilir. Tülbentlerden süzülerek suyundan uzaklaştırılır ve kurumaya bırakılır. Cam tozları taş çini yapımında, taş çini astarı yapımında ve sırça yapımında kullanılmaktadır.

2.1.8. Sülyen

Çini ve seramik sırlarında, frit yapımında sülyenden (kurşun) eritici olarak yararlanır. Kurşun sırın erime ısını düşürerek, sırın daha kolay erimesini sağlar. Sıra parlaklık, yumuşaklık ve esneklik kazandırır. Çini sırları yüksek oranda kurşun içerdiğinden dolayı, bazen sır altı çini boyalarının, halk arasında ‘boyanın uçması’

diye tabir edilen boyama sorununa neden olmaktadır. Özellikle sır altı siyah boyayı yeşile dönüştürerek yanmasına, dayanıksız hale gelmesine yol açmaktadır. Ayrıca zehirli olduğu için insan sağlığına da zararlıdır.

2.1.9. Üleksit

Seramik ve çini sırlarında gerek şeffaf ve gerekse opak sırların hazırlanmasında kullanılır. Sırlarda eriticilik vazifesi görür. Bor madeninden elde edilen bir mineraldir. Bor madeni Kütahya'da özellikle Emet ilçesinde bol miktarda bulunmaktadır.

2.1.10. Frit

Seramik hammaddeleri önceden belirlenen reçetelere göre frit fırınlarında bin iki yüz santigrat derecelerde eritilerek camsılaştırılırlar. Daha sonra bu camı malzemeler seramik değirmenlerinde öğütülerek toz haline getirilirler. Kütahya'da çinicilerin sırça adını verdikleri bu frit malzeme cmc (sodyum karboksimetilselüloz) ile karıştırılarak çini sırında kullanılır. Çinide kullandıkları cmc'nin amacı sırnın çini tabak üzerinde tutunmasını, akışkanlık kazanmasını ve sırnın çökmesini engellemek içindir. Fritin hazırlanması günümüz teknolojisinde oluşturulan özel eritme fırınlarında yapılır.

2.2. KÜTAHYA ÇİNİCİLİĞİNDE KULLANILAN TEKNİK ARAÇLAR VE MAKİNELER

Osmanlı döneminde, çamur ve sır hazırlamada kullanılan değirmenler, elle çevrilerek, insan gücü ile öğütme yapılıyordu. Cumhuriyet döneminde ise elektrikle çalışan değirmenler kullanılmaktadır. Değirmenlerin büyüklüğü işletmenin ihtiyacına göre değişmektedir.

Osmanlı döneminde öğütülen çamurlar tülbentler yardımıyla süzülerek fazla suyundan arındırıldıktan sonra alçı üzerinde çamur plastik hale getirilmekteydi. Bu yöntem Cumhuriyet döneminde yerini, hidrosiklonlarla çalışan elektrikli filterpreslere bırakmıştır. Değirmenlerden pompalar vasıtası ile filterpreslere basılan sulu çamur, filterpreslerdeki bez torbalara doldurulur. Pompaların basıncıyla sıkışan torbalar, bünyesindeki suyu dışarıya atar, çamur ise içeride kalır. Daha sonra bu torbalardan çıkarılan çamurlar plastik hale getirilmiş olur.

Filterpreslerden plastik halde elde edilen çamurlar, vakumpreslere basılarak, çamur içindeki hava alınır. Sucuk haline dönüştürülen çamur, doğrudan kullanıma hazır hale getirilmiş olur. Vakumpres olarak adlandırılan bu teknik araç, Cumhuriyet döneminde ortaya çıkan teknolojik bir yeniliktir.

Çamur ve sırn yoğunluğunu ölçmek amacıyla, vizkometre ve dilatometre adı verilen araçlar da, cumhuriyet döneminde ortaya çıkmıştır. Vizkometre, çamurun akışkanlığını ölçer. Dilatometre ise sırn yoğunluğunu (bomesini) ölçer.

İşletmelerde kullanılan, küçük çaplı araştırmaların yapılması için, çok hızlı dönen volanlı jet değirmenler de üretilmiştir.

Döküm çamuru Osmanlılar döneminde elle karıştırılıp, akışkanlık kazandırılıyorken, şimdi elektrikle çalışan mikserlerle çamurun homojen bir hale gelmesi ve karışımı sağlanmaktadır.

3. KÜTAHYA ÇİNİCİLİĞİNDE ÇAMUR HAZIRLAMA

Çinicilik sektöründe en önemli aşamalardan olan çamur hazırlama ancak doğru bir reçete ile başarıya ulaşır. Günümüz Kütahya'sında çamur hazırlama iki yöntemde olur. Birincisi ve en önemlisi döküm yöntemiyle olan şekillendirmedir. İkincisi ise döküm çamurunun plastik hale getirilmesi sonucu oluşturulan çamurdur. Sulu çamur yöntemi ile toz granül haldeki kuru çamurda elde edilir.

Genellikle sert hammaddelerin öncelikle öğütülmesi ve sonradan da plastik özelliğe sahip bünyeli hammaddelerin değirmenlerde öğütülmesi ile döküm çamuru elde edilir. Reçete hazırlarken hazırlanacak çamur kullanım amacına göre oluşturulmalıdır. Osmanlı devri, Kütahya çiniciliğinin ilk dönemlerinde kırmızı bünyeli çamurlar kullanılırdı.

“Selçuklu dönemi çini çamurlarında %90 silis, %3-4 alümina ve %6 Alkali kullanılmış olduğu bilinmektedir. Selçuklu çinilerinin bileşimi %85-90 silis, %3-5 alümina, %2-5 kireç, %2-5 Alkali'den ibarettir” (Yolal, 2007: 6).

Bu durumda Kütahya seramik sanatının bu düşüncüyü kanıtlayan bir başka bilgide Osmanlıların ilk döneminde de kırmızı bünyeli çamurların yapıldığı tezin çamur imalatı kısmında açıklanmıştır. Kırmızı çamurlu seramikler sır altı tekniği ile

hazırlanmış olup beyaz astar üzerine renkli dekorlar yapıldıktan sonra transparan sırla sırlanmıştır. Yapılan araştırmaların ortaya koyduğu sonuca göre, Kütahya çinileri yakın geçmişe kadar Selçuklu çiniciliğinde kullanılan silisli fayans karışımı ile çalışılmış olduklarını ortaya koyar.

Kütahya çiniciliğinde kırmızı çamurun şekillendirilmesi yöntemi tornada, çark ustalarının elle şekillendirilmesi ile gerçekleştirilmiştir. Kütahya çamurlarının alt yapısında kırmızı çamur mevcuttu. Günümüz Kütahya'sında ise kırmızı çamurlar, ancak tuğla kiremit ürünlerinde, çömlekçi ürünlerinde kullanılmaktadır. “Bu yüzyılda (14. yy.), yapılan büyük boy, yuvarlak gövdeli yapılmış kırmızı çamur seramikler de vardır” (Osmanlı Seramikleri, 2001: 311).

“15. Yüzyılın sonunda Kütahya'da beyaz çamura geçiş başlamıştır” (Yolal, 2007: 24). “Beyaz renk çamurda %90 kuvars katkısı mevcuttur. Çamur bünyesinde sırça bol miktarda bulunmaktadır. 16. yy. başlarında Kütahya'da da beyaz çamur bünyeler görülür: 10 kg şile kumu, 5 kg öğütülmüş cam tozu, 1 kg maya şeklindedir. “Bu reçete içine özlü kil ilavesi yapılmıştır” (Arcasoy, 1983: 1).

4. ÇİNİ ŞEKİLLENDİRME YÖNTEMLERİ

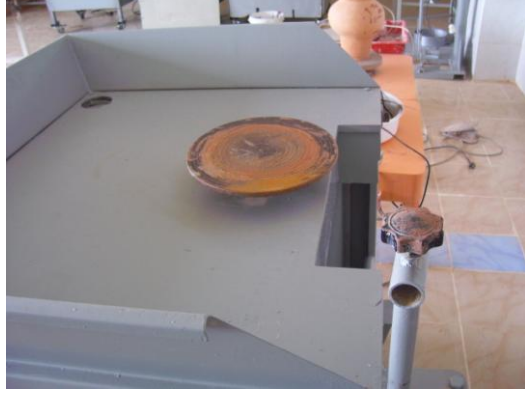
Kütahya çiniciliğinde Cumhuriyet öncesi ve günümüzde, çamurun şekillendirmesi ve kullanılan yöntemlerin başında tornada şekillendirme gelmektedir. “torna çarkının M.Ö. 3000'li yıllarda bulunduğu tahmin edilmektedir” (Arcasoy, 1983: 1).

4.1. PLASTİK ŞEKİLLENDİRME

4.1.1. Tornada Şekillendirme

Çömlekçi çarkında şekillendirme bir döner merkezi mil üzerindeki tablada çamurun şekillendirilmesi yöntemi ile gerçekleştirilir. İlk dönem torna çarkları ayakla döndürüldüğünden, büyük bir insan gücüne gereksinim duyuluyordu.

Günümüzde ise elektrikli motor sistemiyle çalışmaktadır. Çamur tornalarında büyük boy vazo, çanak, kâse, küp, kapaklı formlar ve saksıların şekillendirilmesi yapılmaktadır.

Şekil 1. Günümüzdeki Elektrikli Torna Örnekleri

4.1.2. Şablonla Şekillendirme

Bu teknik ikiye ayrılmaktadır. Birincisi iç sıvama, ikincisi dış sıvamadır.

4.1.2.1. İç Sıvama

Bu teknikte döner başlıklı çarka kalıbın oturtularak, şablon bıçağı ile iç yüzüne baskı yapılması sonucu fincan, kâse, kupa gibi ürünlerin imalatında kullanılan bir yöntemdir. Günümüz Kütahya’ında bu yöntem otomatik makinelerde fabrikasyon olarak üretilmektedir. İç sıvamanın uygulanması, dış sıvamaya göre daha zordur.

Şekil 2. İç Sıvama

4.1.2.2. Dış Sıvama

Bu yöntemde plastik halde yoğrulmuş vakumlu çamur, torna çarkı üzerindeki kalıba bastırılarak yerleştirilir. Çark dönerken şablon kolu, kalıp üzerindeki çamur ile temas ettirilerek çamur istenilen şekle getirilir. Böylelikle dış sıvama gerçekleştirilmiş olur.

Şekil 3. Dış Sıvama Yöntemi

4.1.3. Tap Tap Yöntemi İle Şekillendirme

Osmanlılardan günümüze ulaşan bu teknik, istenilen ebatlarda yapılmış ahşap çerçeve üzerine, bez konularak hazırlanan plastik çamur çerçeve içine bastırılarak doldurulur. Sonra üzeri sistre gibi çeşitli aletlerle düzeltilir. Kurumaya başladığında çamur plaka, ters düz edilerek bez alınır. Üstüne bir kâğıt parçası konularak ahşap ya da buna benzer bir zemin üzerine konularak, çamurun kontrollü bir şekilde kuruması gerçekleştirilir.

Şekil 4. Tap Tap Yöntemi

4.2. DÖKÜM YOLUYLA ŞEKİLLENDİRME

Elle şekillendirilmesi mümkün olmayan ürünler sulu çamur yöntemi ile alçı kalıpların içine dökülerek uygulanan bir yöntemdir. Bu yöntemde de iki farklı teknik bulunmaktadır. Birincisi açık havuz dökümü yöntem, ikincisi ise çift cidarlı tabir edilen kapalı uygulanan yöntemdir.

Şekil 5. Açık ve Kapalı Döküm Yöntemleri

4.3. KURU ŞEKİLLENDİRME

Değirmenlerde öğütülerek sıvı haline getirilen çamur, dinlendirme havuzunda bir müddet dinlendirildikten sonra pompalar vasıtasıyla püskürtmeli kurutuculara basılır. Buranın içindeki yaklaşık yüz santigrat derecelik sıcaklığa püskürtülen çamur, granül hale gelerek şekillendirme bantlarına dökülürler. Buradan işletmelere ulaştırılan çamurda %4 ila %8 arasında rutubetin yardımıyla otomatik preslerde basınçla şekillendirilirler.

5. KÜTAHYA ÇİNİCİLİĞİNDE ASTAR REÇETELERİ

Seramik sırlarının bulunmasından önce astar kullanılmaktaydı. Günümüz Kütahya çiniciliğinde ve eğitim amaçlı okullarda da farklı amaçlar için astar kullanılmaktadır. Astar kullanımı Hitit, Frig, Bizans, Roma gibi uygarlıklarda da kullanılmıştır. Kütahya çiniciliğinde uygulanan astar dekoratif amaçlı olarak değil, “çini ürünlerin yüzeylerini daha beyaz ve pürüzsüz hale getirmek için astar kullanılmaktadır” (Çobanlı, 1996: 18). Ayrıca boyanın yüzey üzerinde kolay kullanılması ve boyaların canlı görünmeleri içinde önem teşkil etmektedir.

“Anadolu’da ilk astarlı ürünler M.Ö. 5000-5500 tarihlerinde Konya Çatalhöyük ve Kayseri Hacılar’da görülmüştür. Bu yörelerdeki seramiklerin krem rengi astar üzerine kırmızı aşı boyası olarak bilinen demir oksitli bir astar geometrik desenler oluşturularak kullanılmıştır.” (Çobanlı, 1996: 2).

Astar reçeteleri incelendiğinde görülecektir ki geçmişten günümüze gelen ve kullanılan astarlar birbirinin benzeri reçetelere sahiptirler.

Astarlar çamura nazaran daha beyaz taneli, daha incedirler. İçerisindeki silis oranı fazladır. Günümüzde Kütahya çiniciliğinde ise astar şu şekilde hazırlanmaktadır:

Astarlarda kullanılacak hammaddelerden Mihaliççık kili, pudra ve kuvars, su ile değirmenlerde öğütülerek elde edilir. Astarlar ince gözenekli eleklerden süzülerek kullanıma hazır hale getirilir.

Kütahya çiniciliğinde en basit astar reçetesi Rıfat Çininin eserinde aşağıdaki gibi verilmiştir:

Kuars %80

Mihalıççık Kili %20

“Astarların renklendirilmesinde, renk verici oksitlerden yararlanılır” (Arcasoy, 1983: 145).

Osmanlılar döneminde olduğu gibi günümüzde de taş astarlı formlar yapılmaktadır. Silisyum, feldspat, sır, kil gibi hammaddelerin karışımıyla taş astarı hazırlanmaktadır. Günümüzde birçok atölye ve fabrikalarda taş astar ve taş bünyeli formlar kullanılmaktadır.

6. KÜTAHYA ÇİNİCİLİĞİNDE BOYA VE KULLANILAN BOYA REÇETELERİ

Sanat tarihi içinde yer alan tüm yazınsal tanılarda, neolitik dönem yerleşik düzeninden önce yaşanan mağara duvarlarına, oksitle boyanmış duvar resimlerinin de yer almasına değinilmiştir. Denilebilir ki ilk duvar resimlerine “Filistin’in Jericho bölgesinde M.Ö. 8000-7000 yıllarında rastlanmaktadır” (Arcasoy, 1983: 1). Sanatsal çalışmaların birçoğunda örneğin duvar freskleri, halı, kilim ve yağlıboya resimlerde de kök boya veya oksitlerden yararlanılmıştır. Seramikte de kullanılan toprak boyalar, renk verici metal oksitlerden elde edilir. Kütahya’da çinicilerin kullandıkları boyalar da, oksit boyalar olup, daha çok sır altına uygulanmaktadırlar. Kütahya çiniciliğinde boyaların canlılığı zaman zaman kaybolmuş “eskinin canlı renklerinin yerini soluk karışık, cansız renklere bırakmıştır” (Çini, 1991: 23).

Günümüzde çiniciler, renk verici boyaların içerisinde belirli oranlarda kullandıkları plastik çini çamuru ya da döküm çamuru ilave ederler. Hazırlanan boyalar tülbent gibi ince eleklerden geçirilerek süzülür. Bazı çiniciler ise son dönemlerde çamurla karıştırılan boyayı değirmenlerde öğüterek hazırlarlar.

Kütahya çiniciliğinde geçmişte kullanılan boya reçetelerine örnekler Rıfat Çini’nin “Türk Çinciliğinde Kütahya” adlı eserde aşağıdaki gibi verilmiştir (Çini, 1991: 69).

SARI RENK:

Sarı boya	% 100-80
Astarlık taş	% 30-10
Sırça	% 20
Kırklar	% 10

KIRMIZI

Aşı	% 40
Astarlık taş	% 10
Sülyen	% 5

LACİVERT

Kobalt oksit	% 40
Tuval	% 10
Astarlık taş	% 20
Aşı	% 10

SİYAH

Krom oksit	% 40
Astarlık taş	% 10
Aşı	% 2

MOR

Manganez oksit	% 40
Astarlık taş	% 10
Siyah kobalt (istenen tan'a göre)	

FİRUZE (Türkuaz- açık yeşil)

Tuval	% 100
Astarlık taş	% 100
Lacivert boya suyu	% 2

KOYU (YAPRAK YEŞİL)

İthal yeşil % 40-40

Astarlık taş % 40-60

KOYU YEŞİL (İMALAT)

Potasyum kromat % 100

Kükürt % 10

Astarlık taş % 100

Sülyen % 50

Hepsi karıştırılıp, soba ateşinde ateş tavaında pişirildikten sonra soğuk su içine atılıp karıştırılarak ve sarı suyu birkaç defa değiştirilerek kullanılırlar.

Günümüz Kütahya sıraltı Kırmızı boya hazırlanırken sülyen, sır ve çini çamuru karıştırarak yaparlar. Sülyen ve sır kırmızı boyanın daha canlı ve parlak görünmesini sağlamaktadır. Kobalt mavi hazırlanırken aşkı kırmızı ve çamur ilavelidir. Kobalt mavide kullanılan aşkı kırmızı, boyanın dik ürünlerde akıcılığını önler. Türkuaz hazırlamada göztaş ve soda ile karışım yaparlar. Bu türkuaza sarı ilave edildiğinde ise halk arasında ‘fosforlu yeşil’ diye tabir edilen parlak yeşil elde edilir. Göztaş içeren boya ile açık renk tonlarda çalışılır. Koyu tonlarda kullanılırsa kömürleşme (yanma), şeklinde beliren renk kaybı gözlemlenir.

7. CUMHURİYET DÖNEMİ KÜTAHYA ÇİNİCİLİĞİNDE SIR HAZIRLAMA

“Seramikte “sır” olarak adlandırılan madde, seramik çamurunu ince bir tabaka şeklinde kaplayarak onun üzerinde eriyen cam veya camsı bir oluşumdur. Seramik sırası olarak adlandırdığımız bu camların erime noktaları daima üzerine çekildiği çamurdan daha düşüktür” (Arcasoy, 1983: 162).

Kütahya çiniciliğinde kullanılan sıranın özünde sırça ve sırçalaştırılmış frit vardır. Kütahyalı çiniciler sırası doğrudan hammaddelerden elde etmezler önce ham maddeler reçetelerine göre frit fırınlarında eritilerek camsılaştırılır. Daha sonra su, çok az miktarda kaolin ve kil katkısı ile öğütülerek toz haline getirilir. Daha sonra toz halinde satın alınan frit, sırça, su ve cmc yardımıyla sır haline getirilerek dekorlu

ürünlerde kullanırlar. Cmc'nin sır içindeki görevi sırnın çökmesini önlemek ve zemine yapışmasını sağlamaktır. Cumhuriyet dönemi öncesi un su katkılı bir karışım sırnın çökmesini engelleme ve yüzeye tutunması için kullanılıyordu. Günümüzde ise bunun yerine cmc kullanılmaktadır.

Çini ürünler üzerinde uygulanan sırların amaçlarından bazıları şunlardır.

1. Boyayı dış etkilere korumak
2. Üzerine çekildiği çamuru sıvı ve gazlardan koruyup yalıtım
3. Çamur üzerinde parlak ve kaygan bir zemin sağlamak
4. Rengi gösteren boya üzerinde örtücülük sağlamak

8 KÜTAHYA ÇİNİCİLİĞİNDE PİŞİRİM VE FIRINLAR

Seramik ve çini ürünlerin şekillendirip kurutulduktan sonra, belli bir program içinde pişirilmesi ve soğutulması yöntemiyle fırınlama işlemi yapılır. Çok çeşitli fırınlar vardır, fakat hepsindeki ortak noktalar aynıdır. Bu ortak noktalar şunlardır: “a) Fırının doldurulması b) Ön ısıtma c) Sürekli ısınma d) Pişirme ısınması, e) Soğuma f) Boşaltma” (Arcasoy, 1983: 90).

“Ayrıca başka bir şekilde tanımlayacak olursak desenlenmiş ve sır sürülmüş yarı mamulün özel çini fırınlarında geleneksel yöntemlerle pişirimi yapılır” (Çini, Kütahya Çiniciliğinin..., [t.y]: 40).

8.1. ODUNLU FIRINLAR

Odonlu fırın oluşumu günümüz fırınlarından farklılık göstermekteydi. 16 yy Kütahya'sında Evliya Çelebinin seyahatnamesinde yer aldığı gibi, Kütahya'da 300 kadar çini atölyesi olmasına karşın bu atölyelerden günümüze ulaşanı neredeyse yok gibidir. Faruk Şahin'in belirtmiş olduğu gibi 1979, Kütahya PTT binası hafriyatında çıkan mamuller Osmanlılar Döneminde Kütahya çinilerinin pişirildiği, odonlu fırınların bulunduğu anlaşılır. Bunun haricinde Kütahya'da kayda değer seramik fırınına rastlanmamıştır. Osmanlılar dönemine ait klasik Kütahya odonlu fırınlarının özellikleri şu şekilde idi:

1. Ateşhane, 2. Fırın içi, 3. Baca.

1. Ateşhane: Fırının en alt bölümünde yer almaktadır. Etrafı ateş tuğlasıyla örölü, iki yanında cep şeklinde yalak kısımları vardır. Sır reçeteleri bu yalaklara konulur. Ön taraftaki ateşleme bölümüne alt ağız denilir. Kubbe şeklinde olup orta deliğinden esas kısma çıkılır.

2. Fırın içi: Etrafı dört köşeli, ii tuğla örölerek dairesel fırın içi şekillendirilir. Tuğlanın kendi toprağından harç yapılmaktadır. Bunun içine yarım tuğla boşluk bırakılmıştır. Bunun nedeni ikinci bir i gömlek yapılacağıdır. Bu duvarların arasına karşılıklı kitabe tarzında duvar örölür. Fırın taban kısmına dört tane delik açılır. Bununla birlikte fırın içinde oluşan duman iki gömleğin arasından kitabelerin etkisiyle baca kısmına ulaştırılmaktadır. Mamullerin fırına konulurken kırmızı çamurdan yapılmış raflar, değişik boylarda yapılmış olan ayaklar, üst tarafına yerleştirilir. Böylece beş altı kat oluşturulan raflar arasındaki isimler; taban, şişelik altı, şişelik, şişelik üstü, baş altı, baş şeklinde dir. Mamullerin rafa yapışmamaları için, tabanca ve paya dedikleri çeşitli büyüklükler de parçalar vardır. Fırının içinde üst taraftan doldurulur. Ağzı ateşe dayanıklı taşla kapatılır ve etrafı sıvanmaktadır.

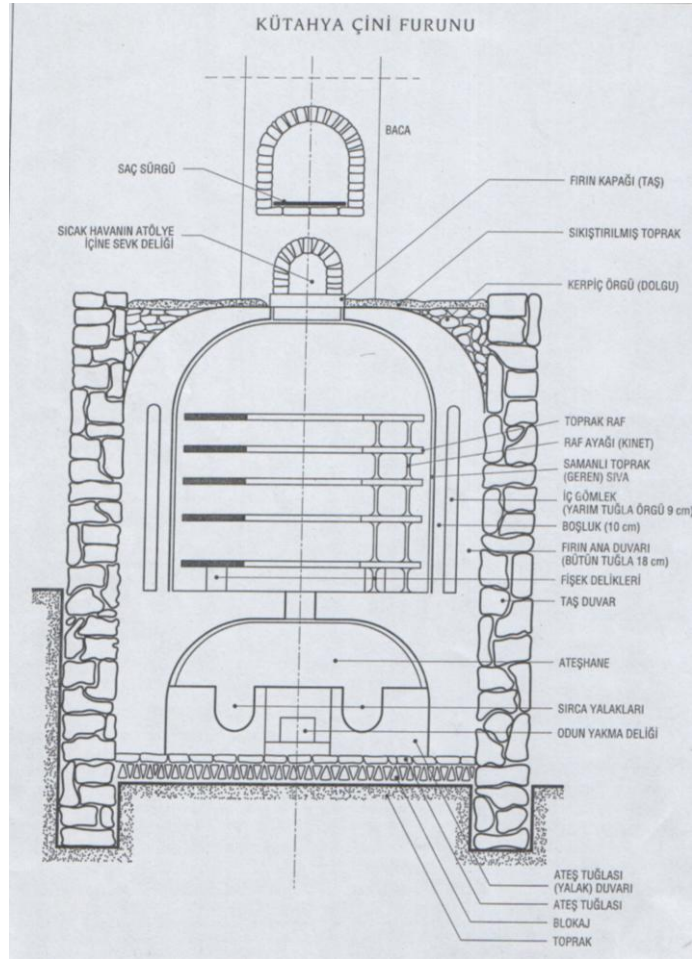

şekil 6. Tabanca

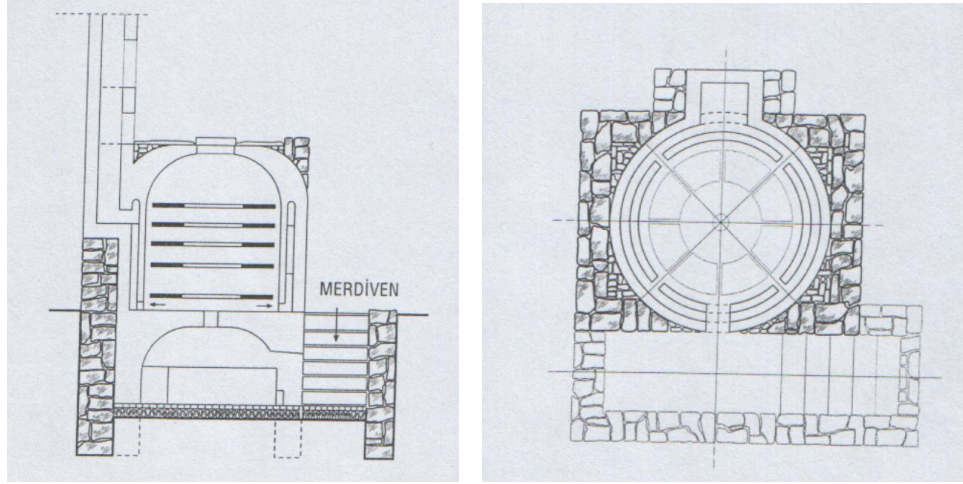
Fırınla birleşik yapıda olan bacanın ağız seviyesinde, biraz daha üst kısmında ve yan kısımlarda da iki adet delik bulunmaktadır. Fırın yakıldıktan sonra, soğumaya doğru geçerken, sıcaklığın kaçmasını önlemek için, özellikle kış mevsimlerinde üst kısmındaki büyük delik tarafına kalın saçtan yapılmış sürgü konulur. Böylece atölye

de ısıtılır. 2-3 gün içinde fırın soğumaya bırakılırken yavaş yavaş açılır. Böylece çini mamulümüz hazır hale gelmiştir.

Geçmişte Kütahya çini atölyesindeki fırınlar tek tiptir. Atölyelerin çini kapasitesine göre bu tek tip fırınlar büyükleri veya küçükleri yapıлып kullanılmaktaydı. Çok renkli, dekorlu çini ve seramiklerin sırlı fırınlanabilmesi için fırın iç çapının en az 1.20 metre olması gerekmektedir. Günümüz Kütahya'sında çeşitli fırın tipleri kullanılmakla beraber, genel anlamda tek tip sayılabilecek fırın tiplerinin kullanıldığı görülür.

Şekil 7. Kütahya Çini Fırını Teknik Resim Çizimi

Şekil 8. Fırının Yan ve Üst Görünümü

8.2. GAZLI FIRINLAR

Odunlu fırınlardan sonra imal edilen gazlı fırınlar “lpg” dedikleri tüplü havagazı yakıtlı olarak kullanılan fırınlardır. Fırının iç alt kısmında tüp başlıkları bulunmaktadır. Fırın doldurulduktan sonra, ince bir çubuk ucundaki ispirotolu pamuk yakılarak, tüp başlığı ateşlenirdi. Fırın içinde oluşan alev mamulün kenarlarından geçerek ürün pişirimi gerçekleştirilmekteydi.

Şekil 9. Gazlı Fırın

Gazlı fırınların üretimi ve kullanılmasıyla birlikte, Kütahya'da önceleri odunlu fırın olarak kullanılan fırınlar, zamanla gazlı sisteme dönüştürülmüşlerdir. Örneğin; günümüzde Evliya Çelebi Çini Fabrikası, karo pişirimi olarak kullandığı odunlu fırınlarını, gazlı sisteme dönüştürmüş ve halen bu sistemde üretim yapılmaktadır. Ayrıca, Altın Çini Seramik Fabrikası gibi çini üretimi yapan sektörlerde, tünel fırın denilen, "roller" fırınlarda da gazlı sistemle pişirim yapılmaktadır.

8.3. ELEKTRİKLİ FIRINLAR

Bugün Kütahya çiniciliğinde kullanılan bir fırın çeşididir. Bu fırın yapılarında ürünlerin içinden ateş geçmemektedir. Rezistanstan çıkan ısı, ürününün etrafından geçerek pişirme sağlar.

Kamara fırınlar, son dönem çinicilik alanında kullanılan fırın tipidir. Fırınlar dikdörtgen şeklinde olup sıvı gaz ve elektrik enerjisi ile çalışırlar. Fırın kapakları büyüktür. Fırın ebadındadır. Yalıtım malzemesi olarak ateş tuğlaları, fiber gibi malzemeler kullanılmıştır.

Günümüzde fabrikalarda tünel fırınlar dediğimiz hızlı pişiren fırınlar da kullanılmaktadır. Çeşitli büyüklüklerde pişirme ayakları vardır. Bu ayaklara tabanca adı verilir.

Şekil 10. Elektrikli Fırın

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CUMHURİYET DÖNEMİ KÜTAHYA ÇİNİ SANATINDA KULLANILAN FORMLAR, DESENLER VE DEKORLAR

Türk çini sanatı irdelendiğinde birçok farklı tekniğin kullanıldığı görülecektir. Uygulanan bu teknikler pek fazla bir değişikliğe uğramamış olmakla birlikte, Cumhuriyet dönemi Kütahya çiniciliğinde klasik dekorlamanın dışında yeni tekniklerin de uygulanmaya başladığı görülecektir.

“Başlangıcından günümüze kadar gelen bu zorlu süreçte Selçuklu çini sanatındaki parlak gelişmeler, beylikler devrinde kısa bir duraklamaya uğramasına rağmen erken Osmanlı döneminde kullanılan çeşitli tekniklerle çini sanatında büyük gelişme görülmüştür” (Bayrak, 2006: 145).

Anadolu’da çiniciliğin gelişmesinde uygulanan, mimari çini süsleme unsurları da Türk çiniciliğinin adının daha yaygın olarak anılmasına neden olmuştur.

Türk süsleme sanatında, mimari ile iç içe bir bütünlük oluşturması ve mimarinin estetik etkisine renk katması nedeniyle çininin, Yakın Doğu’da çok eski tarihlerde kullanıldığı da bilinmektedir (Bayrak, 2006: 145).

Tüm bu gelişmeler doğrultusunda Kütahya çiniciliğine ulaşan klasik süsleme sanatı ve beraberinde kullanılan süsleme teknikleri de dikkat çekicidir.

1. KÜTAHYA ÇİNİCİLİĞİNDE KULLANILAN FORMLAR

Günümüzde kullanılan formlar arasında, tabaklar, dik formlar, kâseler, plaka ürünler, biblolar ve diğer süs amaçlı formlar olarak yer almaktadır.

Tabak formları olarak halk arasında düz, lenger, rölyefli, çukur, altıgen, sekizgen, kare, saat tabakları gibi adlandırılan çeşitleri yer almaktadır. Ayrıca her boyutta kâseler de yapılmaktadır.

Dik formlu ürünler arasında ise; düz vazo, taç vazo, çeşmi bülbül, kapaklı formlar, küpler, sürahiler, kulplu ve emzikli ibrikler, burgulu şahlar, gözyaşı vazo olarak adlandırılan çeşitleri vardır. Plaka ürünlerinden olan karo, nihale, taş çini karolar günümüzde yapılmaktadır.

Hayvan figürlü biblolar arasında balık, kaplumbağa, tavşan, kedi, kuş, fil, maymun, ördek, horoz, salyangoz gibi formlar yer alır.

Şekil 11. Nargile, Gaz Lambası ve Kapaklı Form “Şekerlik” Örneği

Bunların yanı sıra, diğer formlardan kupalar, pudrierler, mataralar, gülabdanlar, tütsü kapları, yumurta, askı topları, ajurlu mumluklar, nargileler, gaz lambası yapılmıştır. Ayrıca çarıklar, takı amaçlı yüzük taşı, kolye, anahtarlık formları, uğurböceği ve halk arasında “magnet” olarak tanımlanan buzdolabı süsleri, balık formu plakalar, ayaklı sehpa, soba formları, büstler, masklar, efe ve yöresel kıyafetli formlar, mimari yapılarda kullanılan sütünce, taç ve kornişlerde burgulu baklava desenli oymalar yapılmıştır.

Bunların yanında aynalıklar, aplikler (aydınlatma), yüksükler, çerezlikler, şekerlikler, mücevher kutuları, fincanlar yapılmıştır.

2. KÜTAHYA ÇİNİCİLİĞİNDE MOTİF, DESEN VE DEKORLAR

Motif ve desenler konusunu bitkiler, hayvanlar, eşyalar, mitoloji gibi kişinin hayal dünyasından stilize ederek elde edilmişlerdir. Genel olarak çini sanatının notaları olarak tabir edebiliriz. Motifler belirlenen ölçüler içerisinde estetik kaygıyı da göz önüne alarak şekillendirilir. Belirlenen motiflerin kompozisyon haline getirilerek çizilmesine de desenleme, desen hazırlama denir. Böylece motif desen ilişkisi ortaya çıkar. Değişik kompozisyon anlayışı içerisinde pano deseni, tabak, vazo gibi form yüzeylerine bu kompozisyonlar, sanatçının özgün çalışma yapısı içerisinde ele alınarak işlenmektedir.

Şekil 12. Kabartma Desenli Yıldız Takımı Formlu “Çerezlik” Örneği

Desen hazırlanırken parşömen kâğıtlara iğnelerle delinerek yapılmaktadır. Günümüzde ipek üzerine geçirilmiş desen baskıları da kullanılmaktadır.

Motifsel süslemelerde balıksırtı desenler uygulanırken, günümüzde balık figürlü desenler, laleye benzetilen balıklar çini desenleri olarak yapılmaktadır. Klasik lale üslupları değişerek günümüzde daha tombul ve uçları daha sivri yapıda işlenmektedir. Lalelerin uçları tek çizgiyle uzatılarak, kıvrak ve estetik bir etki verilmektedir.

Şekil 13. Günümüz Çini Çalışmalarından Çarık ve Büst

Günümüzde yapılan dekorlar arasında hat yazıları, ayetler, besmeleler, kesik uçlu fırçalarla ya da boya püskürtülmüş bisküvi yüzeylerine, metal uçlarla kaligrafik etkilerle çizilerek çinilere uygulanmaktadır.

Ayrıca motif dekorlarının yanı sıra günümüzde resimsel çalışmalar da yer almaktadır. Bunlar arasında Mevlana, Mevlevi, semazen, Mevlana türbe resimleri, gerek figüratif gerekse kaligrafik etkilerle dekorlanmaktadır. İstanbul silüetleri, cami, manzara, kükreyen, şaha kalkan at silüetleri, tarihi savaş sahneleri resmedilmiştir. Silüet resimler arasında atlı, arabalı, geyikli, sandallı, ahşap köprülü figürler, gün batımından sarıdan kırmızıya, siyaha dönüşen tonlarda vurgulanmıştır. Aslının aynı kuş, balık resimleri yapılmıştır.

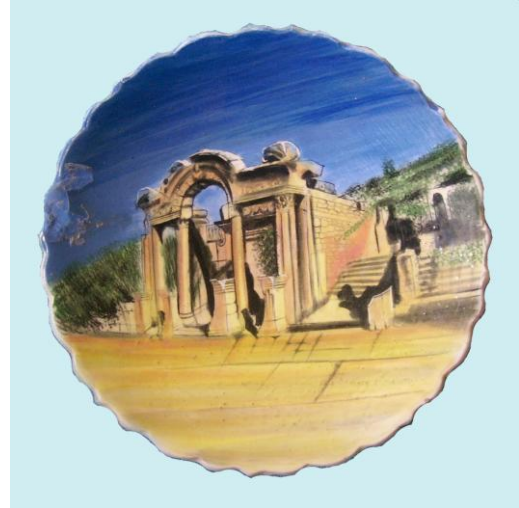

Şekil 14. Günümüz Çini Çalışmalarından Örnekler

Bunların yanında yöresel resimler olarak bilinenler arasında Nevşehir Peri Bacaları, Efes Tapınağı, İzmir Saat Kulesi, İstanbul gravürleri gibi resimler tabak ve pano yüzeylerine işlenmiştir. Hz. İsa'nın ikonaları, Juan de Juanes'in "Son Akşam Yemeği" konulu tablosu, Osman Hamdi Bey'in yağlıboya resmi olan "Kaplumbağa Terbiyecisi", Osmanlı arması, padişah tuğraları ve fotoğrafları, ayrıca kenarı desenli kişisel fotoğraf portre resimleri tabak ve pano yüzeylerine yapılmaktadır.

Şekil 15. Hz. İsa'nın Son Akşam Yemeği

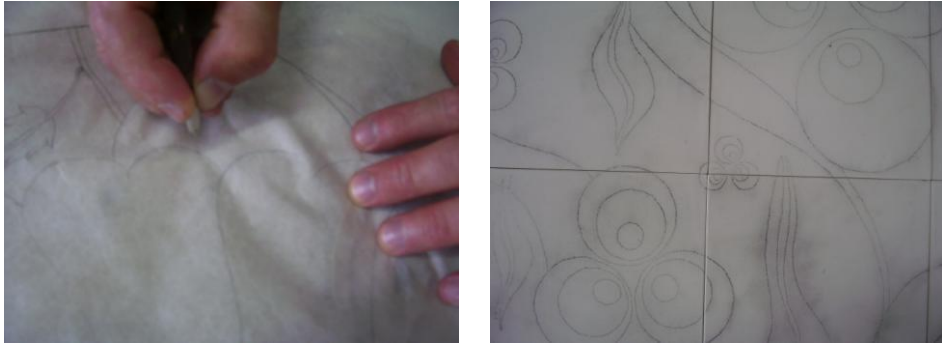

Şekil 16. İzmir Saat Kulesi ve Efes Tapınağı

Çini sanatı, geleneksel dekorlama yöntemlerinin en eskilerinden olup, Selçuklulardan Osmanlı sanatına geçmiş ve Osmanlılar döneminde de tek renkli sıraltı dekorundan, çok renkli sır altı dekoruna geçilmiştir.

Sır altı tekniği, günümüzdeki tüm teknolojik gelişmelere rağmen hala geçerliliğini koruya gelen bir tekniktir.

“Sır altı tekniğinde; bisküvi pişirimi yapılmış ürünün üzerine çekilen ince astar tabakasına bezemeler yapılır, sonra ürün yeniden fırınlanır. Ürün üzerine uygulanan astar beyaz ve beyaz renge yakın tonlarda yapılmaktadır” (Kaçmaz, 2008: 71). Astarın amacı alttaki çamurun rengini örtmektir. Dekor yapılacak yüzeyin üzerinde toz ve benzeri oluşumların bulunmamasına dikkat edilmelidir. Tasarlanıp uygulanacak dekor, parşömen kâğıdına geçirilir ve boncuk iğnesi tabir edilen ince iğneler ile çizgilerin üzeri delinir.

Şekil 17. Parşömen Kâğıdının Delinmesi ve Kömürleme İşlemi

Delinen parşömen kâğıdının üzerine, meşe kömürü tozu, bir sünger yardımı ile sürülerek, desenin bisküvi üzerine geçmesi sağlanır. Bu işleme desen silkeleme de denilmektedir. Bisküvi üzerine geçen desenin ana hatları tahrir boyası ile çizilir. Bu işlemin amacı; tahrirlenmiş motiflerin iç boşluklara taşmasını önlemek ve çizilen kaligrafik konturlarla estetik bir anlam kazandırmaktır. Çiniler mavi-beyaz boyanacağı gibi renkli de boyanabilirler. Renkli boyanacaksa desenin ana hatları siyah tahrir yapılır. Ancak mavi-beyazlarda kontör çizgilerinin de, koyu renk lacivert boya ile tahrirlenmesi gerekmektedir.

Şekil 18. Tahrirleme ve Boyama

Tahrir ve boyama işlemleri bittikten sonra ürün şeffaf sır ile sirlanarak 900 °C civarında pişirilir.

Şekil 19. Dekorlanmış Ürünün Sırlanması

Kütahya çiniciliğinde kullanılan geleneksel fırçalarda, eşek yelesi kılı kullanılırken, günümüzde keçi kılından da yapılmaktadır. Seksenli yıllarda kaz tüyünden fırçalar da yapılmaktaydı. Günümüz Kütahya'sında ise fabrikasyon olarak tabir edilen, ince uçlu samur, sentetik kıllardan oluşan fırçalar da kullanılmaktadır. Bu tür fırçalar daha çok tahrirleme işleminde kullanılır. Önceleri tahrirleme işlemi ince kesilmiş kıl fırçalarla yapılıyordu. Günümüzde ise bu samur fırçalarla, inceden kalına çizgilerle etkiler verilmektedir.

Şekil 20. Eşek Kılı ve Sentetik Fırçalar

Şekil 21. Dekorlanıp Fırınlanmış Sıraltı Çini Ürün

Günümüz Kütahya çiniciliğinde sır altı dekorlarında; kobalt, yeşil, kırmızı, mavi, siyan, türkuaz, firuze gibi renkler kullanılırken, “Osmanlıların XIV-XV. yüzyıllarda yaptığı kırmızı çamurlu, beyaz astar üzerine lacivert ve morun hakim olduğu, serbest elle yapmış oldukları sıraltı dekorlu seramikler, Osmanlıların ilk devir seramikleri olarak dikkat çeker” (Sevim, 2007: 22).

Çinicilikte kullanılan sıraltı tekniğindeki en büyük yenilik, “Osmanlı çini sanatında sır altı kabarık domates kırmızısı olarak adlandırılan tekniktir” (Süslü, 1956: 155).

Halk arasında “milenyum” olarak bilinen bir çeşit süsleme tarzı yapılmaktadır. Bu yöntem şu şekilde uygulanmaktadır: Turnet üzerinde yuvarlak yapıda olan formlar üzerine uygulanan bu tarzın uygulandığı formlar, tabaklar, vazolar, yumurta toplar, kâselerdir. Ürünlerin üzerine geniş fırçalarla canlı renklerde ve açıktan koyuya tonlamalı şerit filetolar çekilir. Bazı alanlar ise boş bırakılır. Boş beyaz alanlara bitkisel samur dekoru ve renkli boyama yapılır. Şerit çekilmiş yüzeylerin üstüne de kabartmalı renk dekoru yapılır.

Şekil 22. Milenyum Tarzı Çini Örneği

Ebru tarzı dekorlama yöntemi, Cumhuriyet döneminde uygulanmaya başlanmış bir tekniktir. Ebru tekniğinde ürün üzerine yan yana veya isteğe göre karışık şekilde astarlar kullanılarak, ince bir tel, biz, yorgan iğnesi gibi aletler yardımıyla tekne içindeki boya ileri geri veya dairesel hareketler oluşturularak ebru deseni oluşturulur. Sıraltı boya sığır ödü ile ezilerek karıştırılır. Hamur haline getirilen boyaya belirli miktarlarda çalışma prensibine uygun su ilavesi yapılır. Kâğıt üzerine yapılan ebru kıvamından, daha koyu kıvamda olması için kitre yoğunluğu artırılır. Çini boya ağır olduğu için kıvamın koyu ve yoğun olması gereklidir. Tekne üzerinde desenler hazırlandıktan sonra karo dekora batırılarak desenin karo yüzeyine yapışması sağlanır. Doğal kurutma sağlandıktan sonra üzerine geleneksel çini motifleri uygulanabilir. Sonra sırlanıp, fırınlanır.

Kabartma dekorlu çiniler Osmanlılar döneminde başlar. Serbest elle kabartma yöntem uygulanırken bisküvi zemin üzerine mavi yeşil gibi fon rengi istenilen koyulukta sprej püskürtme yöntemiyle boyanır. Deseni kömür tozuyla basılır. Çizgiler ucu sivri, keskin metal, elmas, hava çeliği tabir edilen uçlarla, tüm hatlar dekorlanır. Dekorlanan motiflerin bulunduğu bölgeler, kuvars, sır, maya içerikli kabartma beyazı ile boyanır. Beyaz boyanan bazı motiflerin üzerine de, mavi, kırmızı, yeşil, türkuaz, mor gibi gereken renkle de renklendirilmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
CUMHURİYET DÖNEMİNDE ÇİNİ SANATINA KATKIDA BULUNAN
BAZI MESLEK EĞİTİM KURUMLARI FABRİKA ATÖLYE VE
SANATÇILAR

1. CUMHURİYET DÖNEMİNDE ÇİNİ SANATINA KATKIDA BULUNAN
MESLEKİ EĞİTİM KURUMLARI

1.1. ORTAÖĞRETİM KURUMLARI

Meslek liseleri içinde çinicilik eğitimi veren Kütahya Kız Meslek Lisesi 1941 yılında eğitime başlamıştır. 1986-1987 yılları arası Çini Desinatörlüğü Bölümü açılmıştır. 2006’da Seramik ve Cam Teknolojisi alanı adı altında Çini İşletmeciliği Dalı olarak eğitim vermektedir.

Öğrenciler uygulama çalışmalarını, Beceri Eğitimi adı altında sektörde belirlenen atölyelerde yapmaktadırlar. Desen çalışmalarında başlangıçta klasik desenlere bağlı kalınarak bire bir kopya yapıyorlar. İlerleyen dönemlerde ise kendi özgün desenlerini kurguluyorlar. Atölye arşivlerinde öğrencilerin özgün desenlerinden oluşmuş zengin bir desen katalogu bulunmaktadır.

2007-2008 Eğitim Öğretim Yılı’nda MEB’nin düzenlediği “Meslek Liseleri Proje Yarışması”nda, “Yaratıcı Sanatlar Dalı”nda gönderilmiş on bir bin proje arasından Türkiye birinciliğini kazanmıştır.

Şekil 23. Kız Meslek Lisesi'nde Yapılan Çini Örnekler

Diğer bir meslek lisesi ise, 1984-1985 yıllarında, Kütahya Endüstri Meslek Lisesi bünyesinde kurulan “Çini Seramik Bölümü” ile çiniciliğin geliştirilmesi ve kalifiye elemanlar yetiştirmek amaçlanmıştır. Bu bölümün kuruluşunda Endüstri Meslek Lisesi eski müdürlerinden Mustafa Fazıl Baş ile Eğitimci Nafiz Göğüş ve Celal Karabay, bu sürece önemli katkılarda bulunmuşlardır.

Şekil 24. Endüstri Meslek Lisesi'nde Yapılan Çini Örnekler

Bölüm kendi alanında şekillendirme ve dekorlama olarak ikiye ayrılmıştır. Şekillendirme grubu öğrencileri şablon, çark ve kalıpcılık alanında eğitim almaktadırlar. Çamur üretimini, tabak, kâse gibi formların şekillendirilmesi, sırlama

aşamasına kadar öğrenirler. Şekillendirme grubundan mezun olan öğrenciler, fabrikaların modelhane, dökümhane, tabak, torna, pres, sırlama ve fırınlama ünitelerinde rahatlıkla görev alabilirler.

Dekorlama grubunda; tahrir (çizim), boyama, desen hazırlama anlamında eğitim almaktadırlar. Türk çini motiflerini desen, pano, tabak yüzeylerine dekorlama yapmaktadırlar. İznik ve Kütahya klasik desenlerinin motiflerini kendi biçim ve kurgulamaları doğrultusunda yeniden biçimlendirme çalışmaları yapmaktadırlar. Bu bölümden mezun olan öğrenciler, fabrikalarda, çini atölyelerinde usta ve usta öğretici olarak görev almaktadırlar. Kendi atölyelerini kurup hayata atılanlar da olmaktadır.

Bölüm bugün “Seramik ve Cam Teknolojisi” adı altında eğitimini sürdürmektedir. Teknolojik araç ve gereç bakımından çok iyi bir donanıma sahiptir. Bölüm, 120 kişi civarında eğitim gören öğrenci ve mesleki eğitim veren 4 öğretmenden oluşmaktadır.

Bölüm, 2010 yılında “Çini ve Camın Dansı” adlı proje ile İl Birinciliği ve Bölge Birinciliğini elde etmiştir.

Şekil 25. Çıraklık Eğitim Merkezi Çini Örnekleri

1.2. ÖN LİSANS EĞİTİMİ VEREN KURUMLAR

Kütahya’da İlk olarak 1974 yılında Anadolu Üniversitesi bünyesine bağlı olarak kurulan çini ve seramik programları, 1992 yılında Anadolu Üniversitesi’nden ayrılarak Dumlupınar Üniversitesi bünyesinde Meslek Yüksekokulu adı altında faaliyetini sürdürdü. Halen “Çini ve Seramik Bölümü” olarak faaliyetine devam etmektedir.

Ayrıca Banaz Meslek Yüksekokulu Seramik Bölümü, Bozüyük Meslek Yüksekokulu Seramik Bölümü, Osmaniye Meslek Yüksekokulu Seramik Bölümü, Çan Meslek Yüksekokulu Seramik Bölümü, Ege Üniversitesi Meslek Yüksekokulu Seramik Cam Çini Bölümü gibi okullar da mevcuttur.

Şekil 26. Kütahya Meslek Yüksekokulu Seramik-Cam-Çini Bölümü Öğrenci Çalışmalarından Örnekler

Adı geçen Meslek Yüksekokullarından birisi olan Uşak Üniversitesine bağlı, Banaz Meslek Yüksekokulu, Seramik Cam Çinicilik Bölümü, hammadde üretim biçimlerine ve paketlenmesine kadar tüm aşamalardaki bilgi ve teknolojileri takip edebilen; alçı model tasarım uygulamaları, cam dekoru ve çini sanatı hakkında teorik ve uygulamalı bilgiye sahip, sır altı ve sır üstü dekor yapabilen ve konularında el becerileri gelişmiş tekniker yetiştirmektedir.

Bu programdan mezun olan öğrenciler seramik ve cam fabrikalarının Ar-Ge bölümünde, üretimin içinde ve kalite kontrolde seramik ve cam teknikeri, belediyenin açtığı meslek edindirme kurslarında usta öğretici, özel okulların açtığı seramik bölümlerinde teknik eleman, serigrafi atölyelerinde alçı kalıp, cam-dekor ve çini atölyelerinde usta olarak çalışabilecekleri gibi kendi atölyelerini açarak tasarım konusunda kreatif çalışmalarda bulunabilirler.

Türkiye’deki tüm ön lisans eğitimi veren yüksekokullar benzer düşünce ve ilkeler doğrultusunda öğretimlerini sürdürmektedirler.

1.3. LİSANS EĞİTİMİ VEREN KURUMLAR

Türk çiniciliğinin gelişmesi ve bugünkü global dünya içinde gerçek yerini alabilmesi amacıyla, Türkiye’de mevcut bulunan bazı üniversitelerin fakültelerinde seramik, cam, çinicilik bölümleri kurulmuş ve bilimsel anlamda çalışmalarını sürdürmektedirler. Bu üniversitelerden bazıları; Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel El Sanatları Bölümü, Eski Çini Onarımları Ana Sanat Dalı. Selçuk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Seramik ve Çini Bölümü. Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Seramik Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, Çinicilik ve Çini Onarımı Ana Sanat Dalı. Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, Tezhip ve Çini Tasarımı. Onsekiz Mart Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Seramik ve Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, Çinicilik ve Çini Onarım Ana sanat Dalı. Sakarya Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik ve Geleneksel El Sanatları Çinicilik Bölümü gibi okullarda çiniciliğin geliştirilmesi için eğitim verilmektedir.

Kütahya Halk Eğitim Merkezi; 1936 yılında “Halkevi” olarak yapılan binada kurulmuştur. Bu bina 1963’te Halk Eğitim Merkezi’ne tahsis edilmiştir. 1963’ten 1992 yılına kadar bu binada hizmet vermiştir. 1992’den bugüne de Afyon yolu üzerinde ve Devlet Hastanesi karşısındaki binasında hizmetini sürdürmektedir. Çini dekorlama eğitimi için artan talep doğrultusunda, tahrir (çizim) ve boyama konusunda, çini eğitimi kursları verilmiştir. Dekorlamada Kütahya’nın geleneksel motifleri ele alınmaktadır. Fırınları mevcut olmadığından dolayı, dışarıdaki fırınlama atölyelerinin maddi açıdan daha ekonomik olması nedeniyle, bu atölyelerden yararlanılmaktadır.

2 öğretmen ve 4 grupta öğleden önce ve öğleden sonra olmak üzere haftada 2,5 gün eğitim çalışmaları yapılmaktadır. Cumartesi ve Pazar günleri de eğitim verilmektedir. Öğrenciler 22-23 kişilik sınıflarda eğitim görmektedirler. Toplam eğitim saati 100-120 saat civarındadır.

Kurs sonrasında beceri sınavları yapılmaktadır. Başarılı kursiyerlere MEB tasdikli Eğitim Sertifikası verilmektedir. Mezunlar, fabrikalarda, atölyelerde kalifiye usta olarak çalışabilmektedirler.

Kütahya Çıraklık Eğitim Merkezi, Milli Eğitim Bakanlığı Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü'ne bağlı bir kurumdur. Usta ve kalfa anlamında kalifiye eleman yetiştirmek amacıyla eğitim verilmektedir. Çini ve Seramik Bölümü 22 Temmuz 1989'da kurulmuştur. Çini ve Seramik alanında, iki öğretmenle eğitim verilmektedir. Gündüz ve akşam eğitimi vardır. 2010 yılı itibariyle 15 öğrenci gündüz eğitiminde öğrenim görmektedir. Mezun olanlara "Çıraklık Belgesi", "Kalfalık Belgesi" ve "Ustalık Belgesi" verilmektedir.

2. CUMHURİYET DÖNEMİ ÇİNİ SANATINA KATKIDA BULUNAN FABRİKALAR

1989 yılında 75.000 m²'si kapalı alan olarak toplam 275.000 m² alan üzerinde kurulan Güral Porselen, üretim olarak yurtiçi ve yurtdışına yapmış olduğu sevkiyat ve ihracatla Kütahya ekonomisine katkıda bulunmaktadır.

Güral Porselen, Kütahya'nın geçmişe dayalı birikimini yeni nesillere ulaştırarak 2000'li yılların teknik ve teknolojisi ile donanımlanmış ve çağdaş formlarla porselen üretimi gerçekleştirmektedir.

Güral Porselen öğrencilerin staj yapıp, günün teknolojik gelişmesini ve çağdaş formları hakkında bilgi sahibi olmaları açısından da önemli bir kuruluştur.

Kütahya Porselen 1974 yılında kurulmuş Kütahya'nın köklü fabrikalarındandır.

Kütahya Porselende ayrıca el dekoru bölümü olarak bilinen çini dekorlama bölümü de bulunmaktadır. Sır üstü, el işi altın yıldız çini motifli tabak ve fincan dekorları da yapılmaktadır.

Kütahya'nın önemli ekonomik güçlerinden olan Kütahya Porselen, öğrencilerin staj yaparak iş deneyimlerini geliştirdikleri fabrikalardandır.

Altın Çini Fabrikası, 1983 yılında iki adet büyük, klasik kuyu fırın olarak adlandırılan, odunlu fırın ve elli kişilik personel ile kurulmuştur. İlk olarak Almanya'ya ihracat yapılıyor. Değerini yitirmekte olan çiniciliği tekrar ayağa kaldırmak amacıyla, diğer çinicileri de destekleyerek sektöre büyük katkıda bulunmuştur. 1988 yılında kurumsallaşmış, Altın Çini ve Seramik A.Ş. olmuştur.

Plaka çini üretiminin yanında, kurulduğu günden bu güne el dekoru tabak, vazo, kâse, karo üretimine de devam edilmektedir. El işi çini dekorlama anlamında en iyi dekorların yapıldığı ve klasik üslup korunarak yeni dekorların da çini sanatına Aşanlar Çamur Fabrikası, işletmenin kurucularından olan Sedat Aşan, mesleğe manifaturacı olarak başladı.

Şekil 27. Altın Çini Çalışmalarından Örnekler

Kütahya'daki çini çamuru talebini hissederek bu tip bir fabrika kurmaya karar vermiştir. Bugün 10.000 m² alana sahip olan Aşanlar Çamur İmalat Fabrikası'nda döküm ve plastik çini çamurlarının yanı sıra kırmızı çamur, şamotlu çamur ve 1040, 1060, 1070 °C'de pişen yumuşak porselen çamuru ile vitrifiye çamuru ve elektro porselen çamuru olmak üzere endüstriyel çamurların tamamı üretilmektedir.

Üretilen çamurların bir kısmının yurt içinde Kütahya başta olmak üzere ve Seramik Bölümü olan üniversitelerin birçoğuna, yurt dışında ise Ürdün ve Arabistan gibi ülkeler ile Suriye'ye ihraç etmektedir.

Türkiye'de ve Kütahya'da çiniciliğin gelişmesine teknik ve teknolojik anlamda katkıda bulunan bir başka özel sektör kuruluşu da Ref-San'dır. Ref-San 1992 yılında Halil Karaaslan tarafından kurulmuştur. Ref-San çamur, sır veya boya üretiminden ziyade, seramik üretiminde kullanılmakta olan teknolojik ürünler, makine ve ekipmanlarını imal etmektedir.

Ref-San bu doğrultuda seramik ve çini üretiminde ileri teknoloji desteği ile bu alandaki yeni araştırma ve gelişmeye hız verdi. Geleneksel olarak kullanılan odunlu fırınların yerini önceleri gazlı, sonraları ise elektrikli fırınlara bırakması ile oluşan bu süreçte, elektrikli kamara fırınları üretmeye başladı ve fırınlarını yurt içinde birçok kuruluş, atölye ve eğitim kurumları olan Lise, Yüksekokul ve Güzel Sanatlar Fakülte'lerine fırınlar yapmıştır.

Ref-San, aynı zamanda çamur, boya-sır ve bisküvi ürünlerin pazarlamasını da yapmaktadır. Ref-San dışında teknolojik anlamda hizmet veren diğer sektörler ise Tekno-Therm, Köksallar Madencilik, Ferro, Aslan Tuğla, şamotlu çamur imalatı yapılmaktadır. Yetik Çini, teknik ürünler, bisküvi ve çinicilik sektörüne ait yapı malzemesi imal eden kuruluştur.

3. ÇİNİ SANATINA KATKIDA BULUNAN CUMHURİYET DÖNEMİ ATÖLYELER VE USTALAR

Günümüz Kütahya'sında resmi kayıtlarda yer alan çini imalat atölyelerinin sayıları yaklaşık olarak 170 adet civarındadır. Bu bilgiler doğrultusunda Cumhuriyet döneminde çiniciliğin gelişmesine katkıda bulunan çini atölyelerinden tek tek söz etmek de mümkün olmayacağından, bu kısımda ancak Kütahya çiniciliğine hizmet

veren ve genel anlamda da tamamen bazı atölye ve bunları işleten usta çini sanatçılarının bir kısmına yer verilecektir.

3.1. OSMANLI ÇİNİ

Osmanlı Çini atölyesinin kurucusu ve işletmecisi ünlü çini ustası Sıtkı Olçar'dır. Sıtkı Usta, 1948 yılında Kütahya'da dünyaya geldi.

Sıtkı Usta küçük yaşlarda çiniciliğe gönül verip bir ustanın yanında çıрак olarak başladı. 1973 yılında Osmanlı Çini atölyesini kurarak çinicilik sanatında gösterdiği başarılarla adından söz ettirmeye başladı. Sıtkı Usta, Kütahya çini sanatını dünyaya tanıtan ustalar arasında yer alır.

Sıtkı Olçar'ın çalışmaları için, Prof. Dr. Gönül Öney bir yazısında şunları yazmaktadır: "Sıtkı Olçar'ın seramikleri neden bu kadar farklı ve ünlü diye düşünürseniz, cevabım tarihsel çizgilerle bugünü yakaladığı için derim" (Öney, 1996: 25).

Desenlerinde İznik ve Kütahya motiflerini ele alarak kendi yorumuyla yeni ve özgün bir sentez oluşturdu. Sıtkı Usta, araştırmacılığı neticesinde çini sanatına kendince yeni bir boyut ve dinamizm kazandırdı.

Şekil 28. Sıtkı Olçar'ın Çini Örnekleri

3.2. MARMARA ÇİNİ

1963 yılında Kütahya’da dünyaya gelen İsmail Yiğit, 1982 yılında Marmara Çini atölyesini kurarak çinicilik alanındaki çalışmalarını profesyonel olarak yapmaya başladı.

İsmail Yiğit, Kütahya Endüstri Meslek Lisesi Seramik Bölümü’nden mezun olduktan sonra Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi’nden mezun oldu ve akademik yönünü geliştirdi.

Şekil 29. İsmail Yiğit Ürünlerinden Örnekler

Marmara çini çanak, çömlek, testi, vazo gibi formların desenlenmesi ve pişirilmesi dışında mimari yapılar için de çini karolar yaparak, cami süslemeleri ve panolar imal edilmektedir.

3.3. İZNIK ÇİNİ

İznik Çini atölyesi, Mehmet Gürsoy tarafından kurulmuştur. Gürsoy 1950 yılında Denizli’de dünyaya geldi. Kayseri Eğitim Enstitüsü Resim-İş Bölümü’nü bitirdikten sonra Kütahya’ya öğretmen olarak atandı. Çiniciliğe, 1975 yılında Vehbi Koç Vakfı’nın Kütahya’da, çiniciliğin ıslahı amacıyla gönderdiği Prof. Dr. Muhsin Demironat’ın verdiği çinicilik kursu ile başlamıştır.

Şekil 30. Mehmet Gürsoy Atölyesinde Yapılan Çinilerden Örnekler

Mehmet Gürsoy, Kütahya çiniciliğinin yurtdışında tanınmasına katkıda bulunan ender kişilerdendir. Kendi atölyesinde, çini alt yapı çalışmalarını da yaparak, her şeyi ile kendine has çiniler üretmektedir. İznik çini atölyesinde yuvarlak tabaklar dışında kare tabaklar, küpler, vazolar da üretilmektedir.

3.4. ÇİNİ-KOOP

1978 yılında kurulan Çini Koop, Kütahya çiniciliğine altyapı bazında hizmet vermek, çamur, sır ve astar üreterek çinicilerin ihtiyaçlarını gidermektir. Ancak Çini-Koop teknik eleman eksikliği nedeniyle, bu ihtiyaçları karşılayamamış yaklaşık bir yıl sonra kapanmıştır.

2004 yılına gelindiğinde dönemin Belediye Başkanı Mustafa İça, Çini-Koop tesislerinde cam mozaik ünitesi kurdurularak, tesislerin işlerlik kazanması sağlanır. Çini-Koop'un diğer atıl binalarından birisi, Naturel Çini'ye dekorlu çini ve karo üretimi için verilir. Diğer bir bina ise 2009 yılında Ercan Cam tarafından cam mozaik, porselen çamuru, şamotlu çamur, çini çamuru, taş çini, refrakter tuğla çamuru gibi üretimler için kiraya verilmiştir.

Çini-Koop fabrikası, 2009 yılından bugüne Hasan Acar isimli işletmeci tarafından çalıştırılmaktadır. Çini-Koop fabrikasında sır ve cam fritleri üretilerek Suriye'ye döküm çamuru olarak satılmaktadır. İtalya'nın ürettiği reçeteler kullanılarak angop tarzı çamur üretimi yapıp ihraç edilmektedir.

3.5. ALOPAŞALI ÇİNİ

Halil ve İbrahim Kocaoğlu kardeşler tarafından 1980'li yıllarda kurulmuştur. Günümüze kadar ulaşan İznik ve Kütahya çini örneklerinden esinlenilerek altyapı çalışmaları yapmışlardır. Kendilerine özgü stiller geliştirmişlerdir.

Şekil 31. Alopashali Çini Türkuaz Sırlı Çini Örnekleri

Çinilerinde siyah renkli sıraltı dekorlamaların üzerine türkuaz renkli sır kullanarak Selçuklu çinilerine özgü üretim yapılmaktadır. Dekorlamada atölyede üretilen figürlerin yanı sıra çiniciliğin vazgeçilmez bitkisel desenleri de kullanılmaktadır.

3.6. GÜVEN ÇİNİ

1940'tan bu yana el dekoru, restorasyon, çeşme, cami ve promosyon ürünlerin yapıldığı bir atölyedir. Geometrik ve bitkisel dekor ağırlıklı duvar kaplamaları, mimari yapı süslemeleri anlamında karo ve el dekoru ürünler yapılmaktadır. El dekoru ürünler arasında pano çalışmaları da bulunmaktadır. Ayrıca bordür dekorlu yer karoları da üretilmektedir. Altıgen, dikdörtgen, kare formunda ve altın yaldız dekorlu ürünler de üretilmektedir.

Şekil 32. Güven Çini Çalışmalarından Örnekler

3.7. UĞUR ÇİNİ

1992 yılında çini dekorlama atölyesi olarak Uğur Akbaş tarafından kurulmuştur. Atölyede dekorlama yöntemlerinden biri olan halk arasında “kabartma tarzı” dedikleri sır altı tekniği çalışılmaktadır. Ürünler arasında tabak, saat tabağı, küllük, kâse, şekerlik, meyvelik, vazo, kupa, küp, ibrik, pudriyel, gibi formlar dekorlanmaktadır. Bisküvi form ihtiyacını üretim yapan diğer atölyelerden sağlayan Uğur Çini, sırlama ve pişirim işlerini kendisi yapmaktadır.

Şekil 33. Uğur Çini Çalışmalarından Örnekler

3.8. SU SANAT EVİ

1984 yılında hobi amacıyla, odunlu fırınlarda çini sanatına başlamıştır. 1990 yılında Barış Çini atölyesi olarak kuruldu. 1996'da Gizem Çini Atölyesi adıyla şirket haline getirilmiştir. Bu süreçte çamur altyapı, şablon ve döküm yöntemi kullanılıyordu. Bisküvi ihtiyacı, sırlama ve fırınlama aşamaları işletme tarafından karşılanıyordu.

2007'den bu yana Su Sanat Evi olarak sadece dekorlama çalışmalarına devam edilmektedir. Sırlama ve fırınlama işlemleri bu işin uzmanı olan, sırlı ürün pişirim atölyelerinde yapılmaktadır. Dekorlama çalışmalarında ilk dönemler kıl fırça tahrir çalışmalarıyla başlayıp, günümüzde samur fırça dekoru ile çalışmalara devam edilmiştir. Geometrik ve bitkisel tarzda tabak, vazo, ibrik, pano, kâse formları üzerine desenlemeler yapılmaktadır.

Şekil 34. Su Sanat Evi Çalışmalarından Örnekler

3.9. FRİG SERAMİK

Bursa'da 2000 yılında kurulmuş ve 16. yy. İznik çinilerinin birebir örneklerini yapmaktadırlar. Hamur, astar, boya ve sır 16. yüzyıl tekniği ile hazırlanmaktadır. Astarlarda yüksek oranda kuvars kullanılması, pürüzsüz yüzey ve renklerin canlılığını göstermektedir. Dekorlamada doğal yaşamın, stilize karanfillerin, ağaçların, kuşların yansıtıldığı figürler kullanılmaktadır. Bu dekorlarda kobalt mavi, mercan kırmızı, mor, türkuaz, yeşil renkler kullanılmaktadır. İnce bir sır tabakası kullanılıyor. 920 santigrat derecede, 24 saat pişirim yapılıyor. Formları arasında tabak, vazo, karo, kâse, kupa, mumluk, testiler yapılmaktadır.

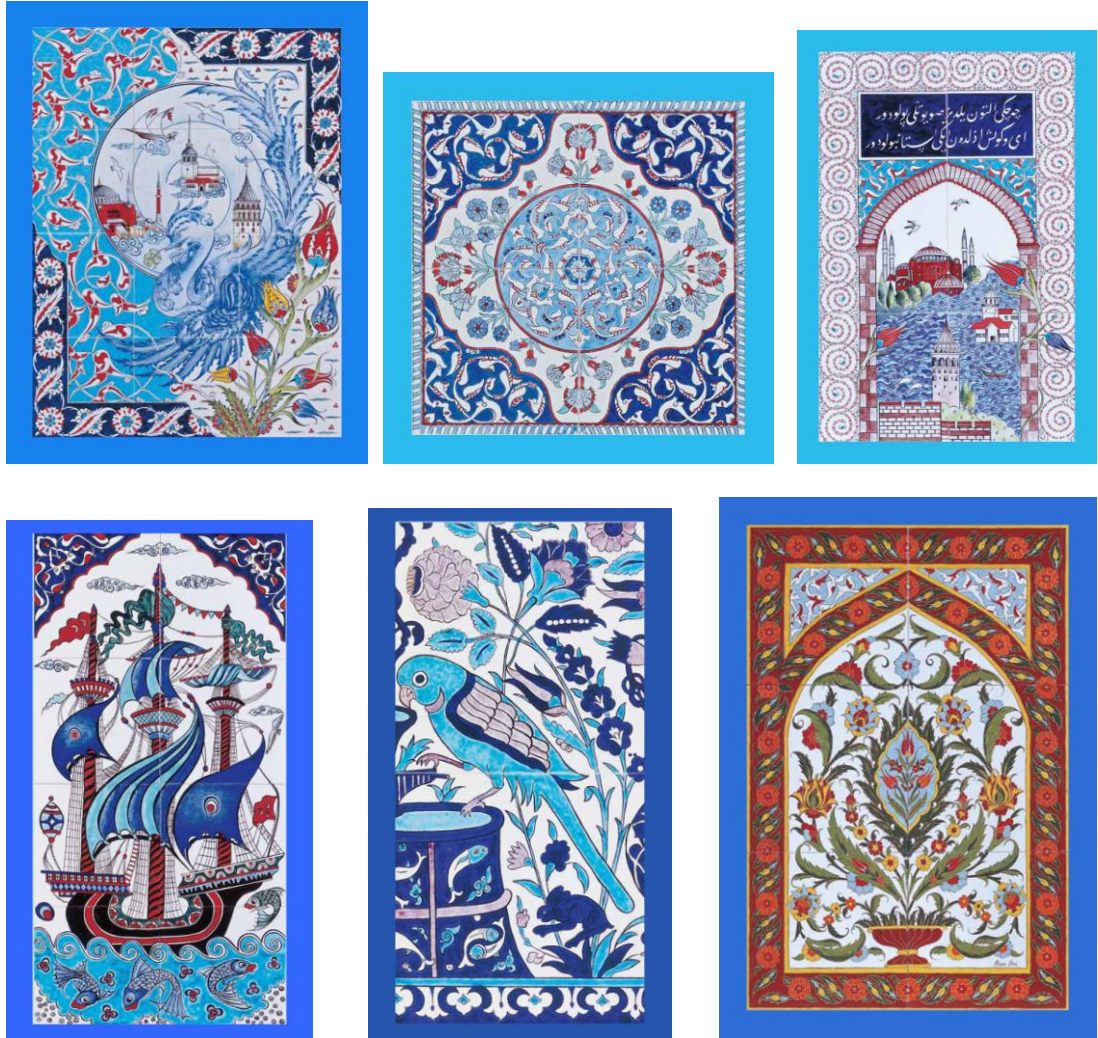

Şekil 35. Frig Seramiğe Ait Çini Örnekleri

3.10. İSMEK

1996 yılında dönemin İstanbul büyük şehir belediyesi tarafından bir sosyal doku projesi olarak faaliyetlerine başlamıştır. İlk yıl 3 kurs merkezinde, 3 branşta, 141 kursiyerle başlayan eğitimler, 2008-2009 eğitim dönemi itibari ile İstanbul'un 38 ilçesinde, 218 kurs merkezinde 123 branşta, 230 bin kursiyere ulaşmıştır. Bu haliyle birçok üniversitenin öğrenci sayısından daha fazla sayıda kursiyere sahip olan İSMEK gerek kursların ve katılımcıların sayısı, gerekse eğitim branşlarının çeşitliliği ve bu eğitimler sonunda ortaya konan kaliteli ürünlerle adeta Türkiye'nin en büyük "halk üniversitesi" haline gelmiştir. Bugün İSMEK, ülkemizde olduğu kadar bütün dünyada model olarak kabul edilen bir kurum konumundadır.

Geleneksel el sanatlarından çini kursu eğitimi de verilmektedir. Türk İslam sanatlarından hüsn-i hat, tezhip, minyatür, ebru, çini, kalem işi ve sedef işçiliği, ahşap oymacılığı gibi el sanatlarından oluşmaktadır. Bu gibi el sanatlarının tanıtımı, tarihi süreci ve gelişimi hakkında eğitim verilmektedir. Ayrıca kursiyerlere çini sanatı, çininin yapılışı ve çini teknikleri hakkında deneyimler kazandırmaktadır. 16 yaş ve üstü her alandan kişilerin kurs görmeleri sağlanmaktadır. Branşın kredisini tamamlayan ve başarılı olan kursiyerlere, MEB onaylı Kurs Bitirme Sertifikası, kursa devam edip başarılı olamayan öğrencilere ise Kurs Katılım Belgesi verilmektedir.

Şekil 36. İsmek'e Ait Çalışma Örnekleri

3.11. İZNİK VAKFI

1993 yılında İstanbul'da Prof. Dr. Işık AKBAYGİL'in öncülüğünde kurulmuştur. İznik Çini Seramik Araştırma Merkezi, İznik Çini İşletmesi kurumlarının da eklenmesiyle ortaya çıkmıştır.

İznik ve çevresinin kültür sanat değerlerini tanıtmak, mevcut potansiyeli harekete geçirmek, İznik çini sanatını gelecek kuşaklara aktarmak hedef alınmıştır. Vakfın 1995 yılından bu yana yoğun olarak sürdürdüğü çini araştırmaları, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi ve TÜBİTAK gibi bilimsel kurumlarca da desteklenmektedir. Bir taraftan araştırmalar sürdürülürken, çini ustaları da yetiştirilmektedir. Ürünler ihraç edilerek çiniciliğin canlandırılması sağlanmaya çalışılıyor.

Klasik İznik çini desenlerinden yararlanılıyor. Ürünler elle boyanıyor. Çintemani, Haliç, Kalyon gibi desenler İznik Vakfı ürünleri arasında yer almaktadır. Bunların yanında Piri Reis Haritası, Kaşgarlı Mahmut'un Türk Devri Haritası gibi panolar ve minyatürler de yapılıyor.

İstanbul Metrosu ve istasyonlarına duvar çinilerini de yapmıştır.

Şekil 37. İznik Vakfı Çalışmalarından Örnekler

3.12. ÇİNİCİLER ODASINA KAYITLI BAZI ÇİNİCİLER

1. Emek Çini	13. Adem Erbay	25. İbrahim topal
2. Evani Çini-Seramik	14. Adem Yetik	26. Kifayet Şirvan
3. Evliya Çelebi Çini	15. Ahmet Solmaz	27. Macit Özen
4. Fettah Çini	16. Bekir Kahraman	28. Mustafa Oruç
5. Firuze Çini	17. Cihan Batur	29. Nurettin Ekiz
6. Galeri Osman Çini	18. Demet Doyduk	30. Olgun Özen
7. Hatice Yıldız Özmutaf	19. Engin Çakşır	31. Pembe Gül İşgüzar
8. Kadir Çini-Seramik	20. Erman Işık	32. Rüstem Emeksiz
9. Metin Çini Fabrikası	21. Fatih Barın	33. Sunay Gönül
10. Saray Çini	22. Gülden Yılmaz	34. Şerif Şengül
11. Sırrı Soydan	23. Hasan Aydın	35. Zafer Kurtuluş
12. Abdullah Tunhan	24. Hüseyin Çoban	

4. CUMHURİYET DÖNEMİ ÇİNİ SANATINA KATKIDA BULUNAN BAZI SANATÇILAR

4.1. HAKKI İZZET

Türk çini ve seramik sanatına özellikle de Kütahya seramik ve çiniciliğine çok katkıları olan fakat pek çok Kütahyalı çinici tarafından pek de fazla bilinmeyen bilim ve sanat adamlarımızdandır.

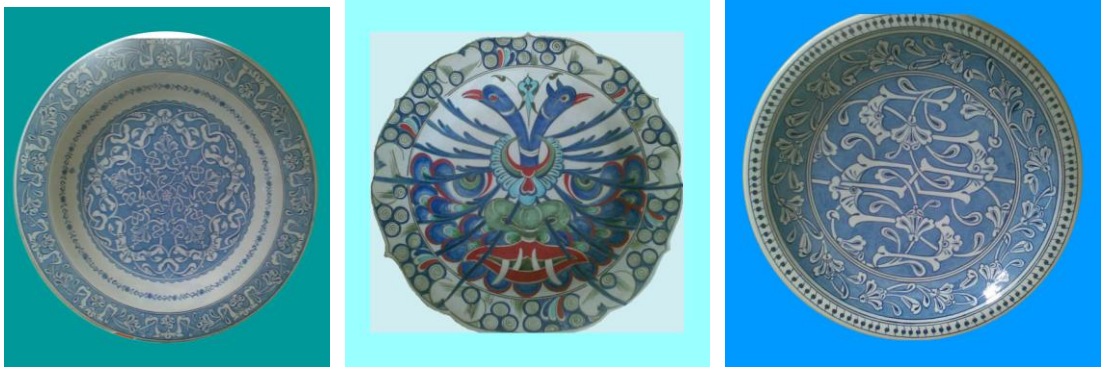
Hakkı İzzet, Marmara Üniversitesi Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksekokulu'nun da kurucu üyesidir. 1970'li yıllarda Kütahyalı çinicilerin kullanması amacıyla 50-60 kadar klasik tarzdaki Türk çini motiflerinin desenlerini hazırladı.

4.2. FARUK ŞAHİN

1950 yılında tanınmış çinici Ahmet Şahin'in oğlu olarak Kütahya'da dünyaya geldi. Sanat tarihi ve seramik eğitiminden sonra Kütahya'ya öğretmen olarak atandı. Lise ve dengi okullarda seramik ve çini bölümlerinin açılmasında ve atölyelerinin kurulmasında çaba gösterdi.

1980-1995 yılları arasında İznik'te, İznik Vakfı ve İznik Çini İşletmeciliği kuruluşunda görev aldı. 2003 yılında Uludağ Üniversitesi'nden emekli oldu.

Kütahya çiniciliği üzerine yazılmış makalelerinin yanı sıra Dumlupınar Üniversitesi Kütahya Meslek Yüksekokulu'nda iken hazırladığı minyatür dekorları, İznik çini fırınlarında imal etmiştir.

Şekil 38. Faruk Şahin Çalışmalarından Örnekler

4.3. MUAMMER ÇAKI

1959 yılında Kütahya’da doğdu. 1986 yılında Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesine girdi ve 1990 yılında mezun oldu. Aynı üniversitede yüksek lisans ve sanatta yeterliliğini tamamladı. Küçük yaşlarda öğrendiği çinicilik sanatını akademik bilgisiyle destekleyerek, kendine özgü çiniler yapmaya başladı. Sanatçı kişiliği ile adından söz ettirdi. Anadolu Üniversitesince adına düzenlenen seramik yarışmaları ile anısı canlı tutulmaya çalışılmaktadır.

Şekil 39. Muammer Caki'nın Çalışmalarından Örnekler

4.4. MEHMET KOÇER

Elazığ'ın Ağın ilçesinde dünyaya geldi. Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-İş Bölümü'nden 1977 yılında mezun olduktan sonra lisans tamamlamasını Anadolu Üniversitesi'nde yaptı.

1982 yılında Altın Çini Fabrikası'nda çalışmaya başladı. 1984-86 yılları arasında Kütahya Endüstri Meslek Lisesi, Çini Bölümü'nün kuruluşunda yer aldı. 1984-1985 yıllarında Türkiye'deki Endüstri Meslek ve Kız Meslek Liseleri Çini ve Seramik müfredatını hazırladı. 1995 yılında Dumlupınar Üniversitesi Kütahya Meslek Yüksekokulu, Çini İşletmeciliği Bölümü'ne Öğretim Görevlisi olarak başladı. Bu görevini 2005 yılında emekli olduktan sonra bıraktı. Halen Altın Çini'de Baş desinatör olarak çalışmaktadır.

Şekil 40. Mehmet Koçer'e Ait Çalışma Örnekleri

4.5. CELAL KARABAY

1954 yılında Malatya'nın Hekimhan ilçesinde dünyaya geldi. Öğretmen Lisesi'nden mezun olduktan sonra Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik Anasanat Dalı'ndan 1976 yılında mezun oldu.

1976-1980 yılları arasında Kütahya Porselen Fabrikası'nda imalat şefliği yaptıktan sonra 1981-1984 yılları arasında Kurucu Teknik Müdür olarak Altın Çini'de çalıştı.

1984-1997 yılları arasında Kütahya Endüstri Meslek Lisesi Çini ve Seramik Bölümü'nün kurucu Bölüm Şefi oldu.

1997-2005 yılları arasında Dumlupınar Üniversitesi Seramik Bölümü'nde Öğretim Görevlisi olarak çalıştı.

Celal Karabay, Kütahyalı çinicilerin kullandıkları desenleri, kendine özgü yeni ve daha yorumsal tasarımlarla değerlendirmiş ve klasik çini desenlerine yeni bir anlayış ve üslup kazandırmıştır.

Şekil 41. Celal Karabay'a ait Çalışma Örnekleri

4.6. NUSRET ÇOLPAN

1 Ekim 1952'de Bandırma'da doğdu. 31 Mayıs 2008'de İstanbul'da öldü. Türk minyatür sanatçısı ve mimardır.

Çini üzerine minyatür çalışmaları olan sanatçı, ilk ve orta öğrenimini Bandırma'da tamamlamıştır. Daha sonra İstanbul'da Zincirlikuyu Meslek Lisesi'ni ve Yıldız Üniversitesi Mimarlık Fakültesini bitirdi. Bu yıllarda İstanbul Üniversitesi Tıp Tarihi Enstitüsü'nde Prof. Dr. A. Süheyl Ünver ve Azade Akar'dan Türk Süsleme Sanatları dersi aldı ve minyatür çalışmaya başladı.

Şekil 42. Nusret Çolpan'ın Çalışmalarından Örnekler

Kendisini Kanuni devrinde yaşayan “Matrakçı Nasuh” isimli sanatçı çok etkilemiştir. Mimaride kazandığı disiplin ve görüşten de faydalanarak minyatüre

kendine has yeni çizgiler getirmiştir. Yurtiçi ve yurtdışında çeşitli sergiler açmıştır. 35 yıl minyatür çalışan sanatçının yurtiçi ve yurtdışında 300 eseri vardır.

4.7. TURGUT TUNA

1945 Bursa doğumludur. Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı dönemi seramiklerini, İznik çini dekorlarını günümüz bakış açısıyla yorumlamıştır.

Şekil 43. Turgut Tuna'nın Çalışmalarından Örnekler

Halen 40 yıllık deneyim ve uzmanlığıyla çalışan sanatçı, yüksek oranda kuvars katkılı olan İznik çini çamurunu kullanıyor. Türkuaz sır katkılı çalışmalar yapıyor. Sırlarda kurşun kullanmıyor. Mavi, türkuaz, kahverengi, siyah, sarı, yeşil, kırmızı renkler kullanıyor.

4.8. VEDAT KAÇAR

1969 Kütahya doğumludur. 1991 yılında Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Seramik Bölümü'nü bitirir. Geleneksel çini motifleri üzerine çalışır.

Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü, Eski Çini Onarımları Ana Sanat Dalı programında öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır. Türk çini sanatı ve bezeme teknikleri ile günümüzde çini tasarımı ve onarımı üzerine ders vermektedir (www.artshopgaleri.com).

Şekil 44. Vedat Kaçar'ın Çalışmalarından Örnekler

4.9. SEMİH KAPLAN

1976'da İstanbul'da doğdu. Anadolu Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Seramik Bölümü'nden mezun oldu. Halen aynı üniversitede Grafik Bölümü'nde öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır. Siyah beyaz ve mavi beyaz balık figürlü çini çalışmalarında geleneksel çini motiflerini çağdaş anlayışla uygulamıştır.

Şekil 45. Semih Kaplan'ın Çalışmalarından Örnekler

Yukarıda isimleri zikredilen sanatçıların dışında; Faik Kırımlı, Latife Aktan (Çanakkale Ondokuz Mayıs Üniversitesi), Nilay Tonka (İstanbul), Melike Didar, Funda Koçer (Atatürk Üniversitesi), Atilla Kiperil, Saim Kolhan gibi sanatçılar da vardır. İsmi vermediğimiz veya tespit edemediğimiz, Kütahya dışında yaşayan birçok sanatçının var olduğu da bir gerçektir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

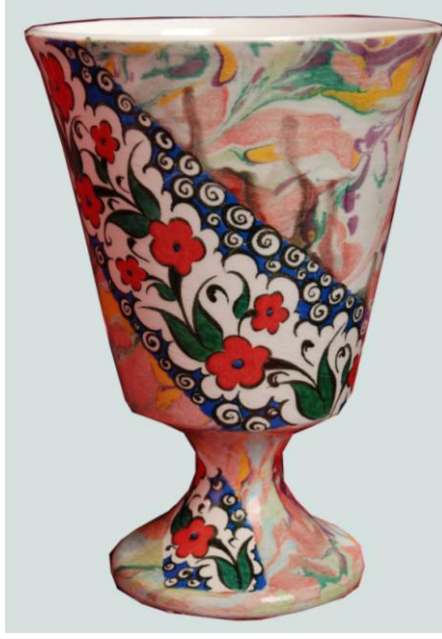
UYGULAMA RESİMLERİ VE SONUÇ

1. UYGULAMA RESİMLERİ

Bu bölümde Kütahya çini motiflerinden esinlenilerek yeni betimlemelerle hazırlanmış çini tabak uygulamalarının resimleri yer almaktadır. Yeni ve özgün desenler yaratmak, sanat yaşantısı içinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu uygulamalar, Kütahya çiniciliğine motif sel anlamda ne ve nasıl kazandırılabilir çabası gösterilmiştir. Klasik çizgilerin dışında, ana tema bozulmadan, modern bir anlayışla sanatsal yorumlamalar denenmiştir.

Şekil 46. Kabartma Dekorlu 18 cm Tabak

Şekil 47. 15 cm Ebru Dekorlu Kadeh

Şekil 48. 25 cm Ebru Dekorlu Kare Tabak

Şekil 49. 18 cm Milenyum Dekorlu Karanfil Tabak

Şekil 50. 18 cm Baba Nakkaş Renkli Düz Tabak

Şekil 51. 18 cm Siyah Beyaz Haçer Yapraklı Tabak

Şekil 52. 18 cm Mavi-Beyaz Baba Nakkaş Desenli Tabak

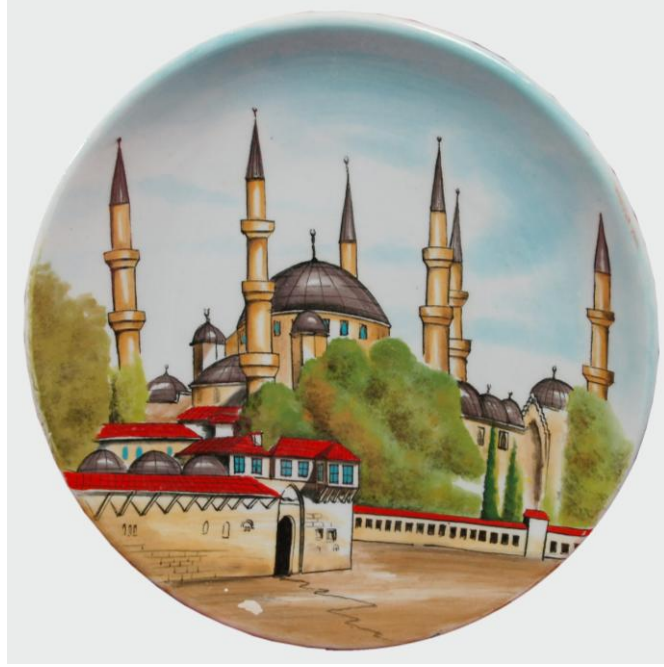
Şekil 53. 18 cm Balık Desenli Kabartma Dekorlu Tabak

Şekil 54. 18 cm Balık Desenli Kabartma Dekorlu Tabak

Şekil 55. 18 cm Kalyon Desenli Tabak

Şekil 56. 18 cm Sultan Ahmet Camii Gravür Resimli Tabak

SONUÇ

Günümüz Kütahya'sında kullanılan hammaddelerde geçmişten farklı olarak cam tozu ve frit gibi maddeler de kullanılmaktadır. Selçuklu ve Osmanlılar döneminde kuvars %80-90 oranlarında yer alırken, günümüz Kütahya'sında ise kil %80-90 oranlarında kullanılmaktadır.

Teknolojik anlamda da Günümüz Kütahya'sında birçok yenilikler söz konusudur. Gerek Selçuklular ve gerekse Osmanlılar döneminde kullanılan odunlu fırınlar yerlerini elektrikli ve doğalgazlı fırınlara bırakmışlardır. Ayrıca geçmişte odunlu fırınların ateşhane bölgesinde bulunan sırça yataklarında sırça üretilirken, günümüzde frit fırınlarında sırçalaştırma işlemi yapılmaktadır. Yine ilk dönemlerde ayakla çiğnenerek hazırlanan çamurlar, günümüzde çamur değirmenlerinde hazırlanmaktadır. Ayakla çevrilen çarklar, yerini elektrikli tornalara bırakmıştır.

Cumhuriyet döneminin Kütahya çiniciliğine kazandırdığı en büyük yeniliklerden birisi de eğitim kurumlarının oluşturulmasıdır. Çini sanatının araştırılması ve motiflerinin dejenerasyona uğramaması için de bilimsel araştırmalara hız verilmiştir.

Günümüz Kütahya'sında üretilen çinilerin evrensel anlamda hak ettiği değeri kazanması ve geliştirilmesi için de çalışmalar sürdürülmektedir.

Geçmişte eşek yelesi kılından yapılan fırçalar kullanılırken günümüzde ise eşek yelesi fırçalarının kullanımı yanında fabrikasyon yapılan sentetik kıl fırçalarda kullanılmaktadır.

Günümüzde dekoratif anlamda da bazı teknik yenilikler görülmektedir. Örneğin; Ebru tekniği, serigrafi tekniği ve transfer tekniği.

Günümüz Kütahya çiniciliğinin bugünkü durumundan, daha ileri bir seviyeye ulaşabilmesi için, bazı çözüm önerilerimizi de şöyle sıralayabiliriz:

Gelişen teknoloji, çiniciliği küçük atölyelerden fabrikasyon üretime doğru yöneltmektedir. Gerek çamur, sır, astar, boya malzemelerinin hazırlanmasında günümüz teknolojilerinden yararlanılması, gerekse çıkartma dekorlama sisteminin yaygınlaşması bunun en somut göstergesidir.

Çiniye değerini veren klasik motiflerin yanında farklı özgün tasarımlarda uygulanmalıdır. El işçiliğine dayalı tahrir ve boyama işlemleri, çiniciliğin vazgeçilmezidir. Fabrikasyon üretimle el işçiliğini bir arada tutabilecek üretim tarzı da mevcuttur. Önemli olan, çiniciliğe özelliğini veren geleneksel yapıyı günümüz teknolojisi ile uyumlaştırabilmektir.

KAYNAKÇA

- Acarsoy, A. (1983). *Seramik Teknolojisi*, İstanbul: Marmara Ün. Yay., No:457.
- Aksungur, M. (1983). Türklerde Çini ve Seramik İşletmeciliğinin Tarihsel Seyri, *Anadolu Ün. İktisadi ve İdari Bilimler Fak. Dergisi*, Eskişehir:6.
- Aslanapa, O. (1989). *Türk Sanatı*, 2. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Aslanapa, O., (1965). *Anadolu'da Türk Çini ve Keramik Sanatı*, İstanbul: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., No:10, Seri V, Sayı:1.
- Atalay, M. (1983). *Kütahya Çinicilik Sanayinin İncelenmesi*, Eskişehir: Anadolu Ün. Yay.
- Bayrak, E. (2006). *Kütahya Çinilerinin Teknik ve Desen Özellikleri*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Ün. Eğitim Bilimleri Fak.
- Büyük Larosse Sözlük ve Ansiklopedisi*, (1986). C.VI, İstanbul: Milliyet Yay.
- Çini, R. (1991). *Türk Çiniciliğinde Kütahya*, İstanbul: Uycan Yay.
- Çini: Kütahya Çiniciliğinin Dünü Bugünü ve Yarını Üzerine*, [t.y.]. Kütahya: Kütahya Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü ile Ticaret ve Sanayi Odası Yay.
- Çobanlı, Z. (1996). *Seramik Astar ve Boyaları*, Eskişehir: Anadolu Ün. Yay., No:919, Güzel Sanatlar Fakültesi Yay., No:15.
- Demiriz, Y. (1956). *Çini Yazıları*, İstanbul: Sanat Tarihi Derneği Yay., No:1.
- Dr. Phil ve Aslanapa, O. (1949). *Osmanlı Devrinde Kütahya Çinileri*, İstanbul: İstanbul Ün. Edebiyat Fak. Yay., Üçler Basımevi.
- Göğüş, N. (1990). *Çinicilik ve Seramik Teknolojisi I*, Ankara: MEB Devlet Kitapları.
<http://www.artspogaleri.com/artists/48/vedat-kacar>
- Işık, İ. vd. (2002). *Seramik Mühendisliğine Giriş Ders Notları*, Kütahya.
- Kaçmaz, H., (2008), *Kütahya Çiniciliği ve Kütahya Çiniciliğinde 1980 Yılından sonra Meydana Gelen Desen Değişiklikleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya: Sakarya Ün. Güzel Sanatlar Fak.
- Kütahya Ansiklopedisi*, (1999). Kütahya: Kütahya Belediyesi Yay.
- Osmanlı Seramikleri*, (2001). T.C. Kültür Bakanlığı Yay., Sanat Eserleri Serisi, Ankara.
- Öney, G. (1996). Gelenekten Çağdaş Senteze Sıtkı Olçar, *Sanatsal Mozaik*, S:8, s.25.
- Öney, G., Çobanlı, Z., (Ed.) (2007). *Anadolu Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., İstanbul.
- Sevim, S. S. (2007). Seramik Dekorlar ve Uygulama Teknikleri, *Yorum Sanat*, İstanbul, s.22.
- Süslü, R. Ö., (1956). XVI. Yüzyıl Osmanlı Seramiklerinde Sıraltına Uygulanan Kırmızı Rengin İl Özellikleri, *Çini Yazıları*, (Y. Demiriz Ed.), s.155.

- Türk Dil Kurumu Sözlük I*, (1988). Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yay.
- Yolal, Ceren A. (2007), *Başlangıçtan Günümüze Kütahya Çinileri ve Çini Motiflerinin Seramik Yüzeylerde Yorumlanarak Uygulanması*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Ens. Seramik Ana Sanat Dalı.
- Yöntem, G. (1990). *Kütahya Çiniciliğinde Pazarlama Uygulamaları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.